

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Žaneta Matulová

Mezigenerační změny v chování romské menšiny

Bakalářská práce

Mgr. Miloslava Šotolová

2021

Prohlášení o samostatném vypracování

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 14. 4. 2021

.....

Matulová Žaneta

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Mgr. Miloslavě Šotolové za odborné vedení práce a cenné rady, které mi byly nápomocné při zpracování bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala svým blízkým za podporu a pozitivní přístup.

Anotace

Téma česky:

Mezigenerační změny v chování romské menšiny

Téma anglicky:

Intergeneration changes in behaviour of Roma community

Autor práce:

Žaneta Matulová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloslava Šotolová

Klíčová slova:

Romská komunita, Romové, kultura, mileniálové, motivace, sociální práce

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zaměřuje na sociální problémy mladých Romů – mileniálů a motivaci pro jejich řešení. V teoretické části jsou popsány základní pojmy týkající se života Romů. Dále jsou představeny kulturní hodnoty a tradice v mezigeneračním kontextu v rodině a oblasti, ve kterých jsou Romové ovlivňováni. V neposlední řadě jsou popsány sociální problémy Romů, motivace a jejich řešení.

Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum, formou Focus group se sociálními pracovníci v organizacích pracující se sociálně vyloučenými lidmi a Romy.

V závěru práce jsou shrnuty výsledky výzkumu a interpretace získaných dat.

Abstract

Topic in Czech:

Mezigenerační změny v chování romské menšiny

Topic in English:

Intergeneration changes in behaviour of Roma community

Author:

Žaneta Matulová

Consultant:

Mgr. Miloslava Šotolová

Keywords:

Roma community, Roma, culture, millennials, motivation, social work

Bachelor thesis characteristics:

The bachelor thesis focuses on the social problems of young Roma – millennials and the motivation for their solution. The theoretical part describes the basic concepts related to the life of the Roma. Furthermore, cultural values and traditions are presented in the intergenerational context in the family and areas in which the Roma are influenced. Last but not least, the social problems of the Roma, motivations and their solutions are described.

The practical part is focused on qualitative research, in the form of Focus group with social workers in organizations working with socially excluded people and Roma.

At the end of the work are summarized the results of research and interpretation of the obtained data.

Obsah

Úvod.....	9
1 Mladí Romové a jejich potřeby.....	11
1.1 Mileniálové.....	11
1.2 Sociální potřeby.....	12
1.3 Psychologické potřeby	13
1.4 Spirituální potřeby.....	14
2 Kulturní hodnoty	16
2.1 Rodina a manželství v mezigeneračním kontextu.....	16
2.2 Vrstevníci	17
2.3 Vzdělání	17
2.4 Sociálně vyloučená lokalita.....	18
2.5 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.....	19
2.6 Projevy diskriminace.....	20
3 Strategie řešení problémů	22
3.1 Sociální problémy Romů.....	22
3.2 Strategie řešení	24
3.3 Motivace k řešení	25
VÝZKUMNÁ ČÁST	27
4 Výzkumný cíl a výzkumná otázka.....	27
5 Popis použitých metod.....	28
5.1 Kvalitativní výzkum.....	28
5.2 Metoda výběru účastníků rozhovoru.....	28
5.3 Technika Focus group	29
5.4 Popis fixace a zpracování dat	30
5.5 Etický rozměr výzkumu	30

6 Popis výzkumného souboru	32
7 Analýza dat	34
7.1 Otevřené kódování	34
8 Výsledky výzkumu	35
8.1 Jaké jsou nejčastější problémy, se kterými se mladí Romové vypořádávají?.....	35
8.1.1 Bydlení.....	35
8.1.2 Mateřství.....	36
8.1.3 Zaměstnání.....	36
8.1.4 Vzdělávání	37
8.1.5 Komunikace s lékaři a úřady	38
8.2 Jaké strategie pro řešení problému využívají mladí Romové?.....	39
8.2.1 Zvolení špatné a správné strategie.....	39
8.2.2 Aktivní řešení řešení problémů.....	40
8.2.3 Zkušenosti.....	40
8.3 Co motivuje mladé Romy pro řešení svých sociálních problémů?	41
8.3.1 Motivace rodiny.....	41
8.3.2 Emancipace.....	42
8.3.3 Motivace vzdělání.....	43
8.4 Do jaké míry si sociální pracovníci myslí, že do života Romů zasahují kulturní hodnoty a má to určitou spojitost s jejich problémy?.....	44
8.4.1 Identita	44
8.4.2 Udržování tradic	44
8.4.3 Zakázka.....	46
9 Souhrn výsledků výzkumu.....	47
9.1 Cíl: Zjistit, jaké jsou přístupy mladých Romů k řešení svých sociálních problémů.....	47
Závěr	48

Seznam literatury	50
Seznam tabulek a obrázků	59
Přílohy.....	60

Úvod

K tématu romské problematiky jsem se dostala během své praxe na vyšší odborné škole sociální v Olomouci – CARITAS. Tato sociální skupina mě zaujala a myslím si, že by se měla v této problematice společnost více edukovat a častěji otevírat témata spojené se sociálními problémy Romů a jejich řešením.

Bakalářská práce se zaměřuje na sociální problémy mladých Romů – mileniálů¹ a motivaci pro jejich řešení. **Cílem práce je zjistit, jaké jsou přístupy mladých Romů k řešení svých sociálních problémů.** V současnosti se rozšiřuje nabídka vzdělávacích programů pro mladé Romy, které jsou součástí prevence nezaměstnanosti a více se otevírá téma romské problematiky ve spojitosti s neziskovými organizacemi. V tomto směru je důležité, aby se provozovatelé služeb a sociální pracovníci více angažovali na státní úrovni a hájili zájmy svých klientů v rámci konferencí, či změn legislativy. Prosazení dlouhodobých snah o změnu legislativy se nedaří dotáhnout do zdárného konce. Nepomáhá ani nedostatečně upravený zákon o sociálních službách, který by upřesnil činnost subjektů a upravil by sankce za jejich neplnění, či porušení povinností (Funková, 2019 [online]).

V České republice je romská komunita vnímána majoritní částí obyvatel jako osoby, které tzv. parazitují na dávkovém systému, jsou více kriminálně činní a nejsou schopni začlenění, převážně v oblasti bydlení a zaměstnání. Předsudky vůči Romům mohou vést až k extremistickému chování, které je v dnešní době méně časté, ale více se přesouvá na internetové síť (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 7, 8 [online]).

Většina Romů je dnes do společnosti integrovaná, avšak populace ve vyloučených lokalitách je stále tvořena až z 80 % Romy. Nejvýrazněji zasaženými oblastmi jsou dle Zprávy o stavu Romské menšiny za rok 2019 Karlovarský a Ústecký kraj (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 30 [online]). Tato problematika je však složitá a ovlivněna mnoha aspekty, jako jsou historické souvislosti, chování majoritní společnosti vůči Romům apod. Proto je důležité, aby se stát v rámci sociální politiky angažoval při hledání možností prevence a řešení problémů romské komunity a podílel se na vytváření a plnění strategií nejen v rámci státu, ale i Evropské unie. Povinností každé obce s rozšířenou působností je pomoc při integraci Romů, ale bohužel skutečnost berou spíše jako povinnost a příliš se v této problematice neangažují (Zpráva o stavu

¹ Generace Y – narozená 1982 až 1995. Bude pospáno v kapitole 1

romské menšiny, 2020, s. 56 [online]). Během své praxe jsem se setkala s tím, že mnoho dětí z romských komunit bylo registrováno do speciálních škol určených pro žáky se speciálními potřebami. Bohužel mnoho nadaných romských žáků způsob vzdělávání dané školy tzv. brzdil v rozvoji dovedností. Problém jsem zaznamenala v nedostatečném předškolním vzdělávání a nízké motivaci žáků a jejich rodičů. Tato problematika je velmi obsáhlá, a proto musí být nahlížena z různých perspektiv.

S vidinou zlepšení životní situace lidí v České republice a větších volebních zisků se politické strany snaží dotýkat i sociálních témat. Pro populistické strany je typické podněcování a prohlubování strachu z neznámého a cizího. Jedno z nejčastějších populistických témat je problematika romského etnika, kdy se politici zejména z okrajové části politického spektra zabývají např. otázkou bydlení a soužití s Romy. Spíše, než by ukazovali veřejnosti a svým voličům to, co se v této oblasti povedlo, poukazují raději např. na zničené domy po dlouholetém obývání Romy, které doplňují fotografiemi apelujícími na emoce. Snaží se vyvolat strach, či znechucení. Mnoho lidí si tyto informace neověřuje a nedokáže rozpoznat snahu o manipulaci a zasadit informace do kontextu problematiky.

V teoretické části budou popsány základní pojmy a psychologické, sociální a spirituální potřeby Romů. Dále budou představeny kulturní hodnoty a tradice v mezigeneračním kontextu v rámci rodiny a poté bude zaměřena pozornost na oblasti, ve kterých jsou Romové ovlivňováni a formováni. Budou popsány sociální problémy, které jsou provázány diskriminací a následná motivace a řešení těchto problémů.

Druhá část práce bude zahrnovat kvalitativní výzkum. Cílovou skupinou, se kterou bude prováděn rozhovor, budou sociální pracovníci v organizacích pracující se sociálně vyloučenými lidmi a Romy. Cílová skupina výzkumu byla zvolena, protože se účastníci rozhovoru orientují v daném tématu a budou schopni důstojně představit svůj pohled na danou problematiku. Rozhovor bude formou focus group, díky které se sejde skupina sociálních pracovníků, kteří se budou navzájem doplňovat a vyměňovat názory.

V závěru práce budou shrnuty výsledky výzkumu a interpretace získaných dat.

1 Mladí Romové a jejich potřeby

V první kapitole teoretické části bude vysvětlen pojem mileniál, na který je práce zaměřena. Poté budou uvedeny sociální, psychologické a spirituální potřeby, které jsou hlavními oblastmi v životě každého člověka a utvářejí jeho osobnost. S ohledem na cíl práce nebudou zahrnuty biologické potřeby, ale pozornost bude zaměřena na sociální, psychologické a spirituální potřeby. Je nezbytné popsat tyto oblasti kvůli určení a ujasnění hodnot Romů, které budou popsány v další kapitole. Dále bude rozebráno, v jakých oblastech jsou Romové ovlivňováni a jak se pomocí těchto oblastí utváří jejich osobnost. Následně budou popsány projevy diskriminace, se kterými se Romové potýkají celý život. Třetí kapitola zaměřená na sociální problémy Romů bude navazovat na předchozí kapitolu z pohledu motivace a strategie řešení na úrovni státu a neziskových organizací.

1.1 Mileniálové

Mileniálové, jsou nazýváni také jako generace Y a autoři uvádí jejich věkové s odchylkou dva až čtyři roky (Kubátová, 2013, s. 42). Horváthová, Bláha, Čopíková (2016, s. 134) uvádí následné rozdělení generací:

„Generace X – narozená 1965 až 1981

Generace Y – narozená 1982 až 1995

Generace Z – narozená 1996 až 2010

Generace Alfa – narozená 2011 až 2025“ (Horváthová a kol., 2016, s. 134).

Generace Y je vyznačena nepřetržitým přístupem k technologiím a sdělovacím prostředkům, díky kterým získávají velké množství informací a mají přehled o událostech ve světě (Kubátová, 2013, s. 42). Podle Polákové (2019, s. 12) jsou mileniálové oproti starší generaci více sebevědomí v prosazování svých názorů či potřeb a velmi dobře se orientují v digitálním světě. Kociánová (2012, s. 108) to doplňuje negativním hodnocením zacházení s finančními prostředky. Mileniálové finanční tíseň řeší spíše půjčkami a k dosahování svých potřeb potřebují hlavně peníze. Na vrcholu žebříčku jejich osobních hodnot se nachází rodina, vztahy a společenské postavení, které se odráží na způsobu vykonávané práce (Kociánová, 2012, s. 108). Žebříček hodnot si podle Thorové (2015, s. 33) začíná člověk tvořit mezi osmnáctým a třicátým rokem života.

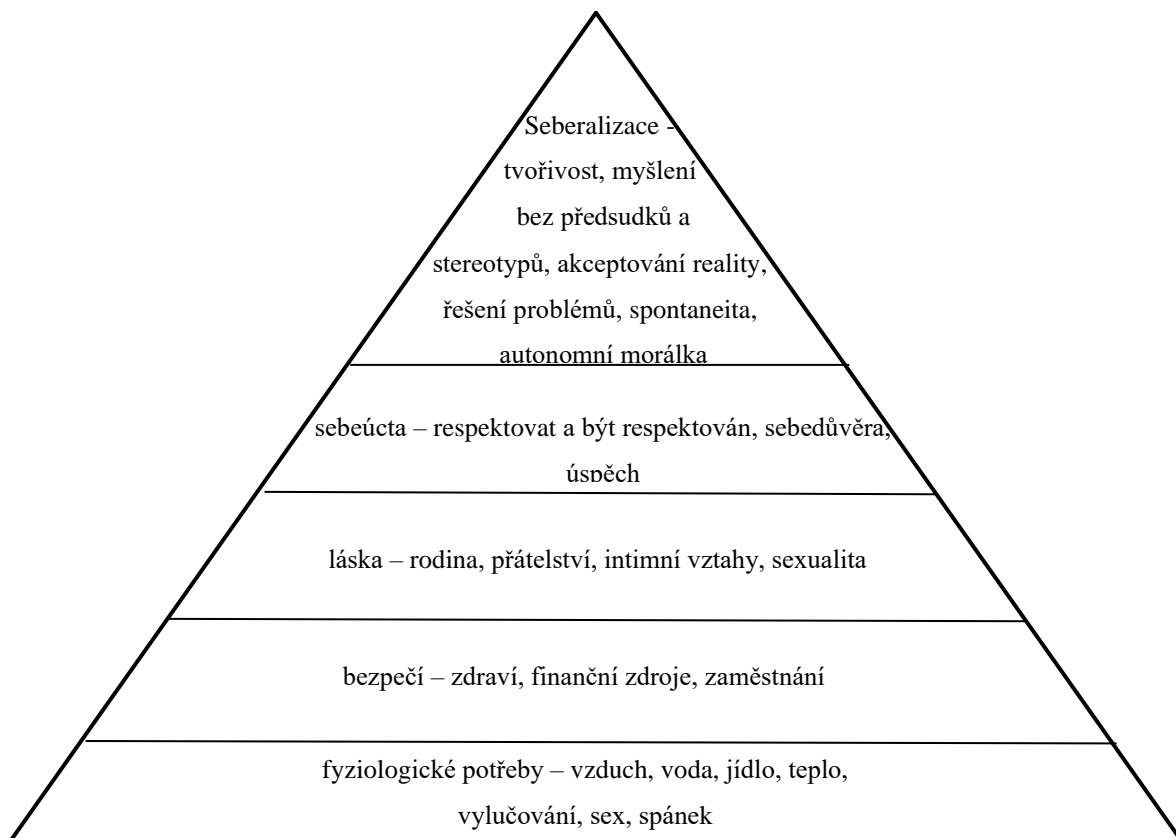
Myslím si, by sociální pracovníci měli brát ohled na věkové rozmezí svých klientů, protože každá věková kategorie může klást důraz na jiné potřeby. V následující kapitole se pokusím vysvětlit jednu ze základních potřeb, tedy sociální, která ovlivňuje nejen Romy v každodenním životě při naplňování mezilidských vztahů.

1.2 Sociální potřeby

Dle mého názoru je člověk tvor společenský, tudíž sociální potřeby hrají v jeho životě důležitou roli.

Interpretací lidských potřeb máme několik, avšak základní je Maslowovo členění, které popisuje Thorová (2015, s. 295) na obrázku 1 níže. Podle Maslowa jsou to motivy, řazené podle hierarchie, které ovlivňují lidské chování. Některé jsou více silné než ty ostatní, ale zároveň musí být naplňovány všechny, aby byl člověk dlouhodobě zcela spokojen (Drapela 2008, str. 138–139).

Obrázek 1 Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Thorová, 2015, s. 295

Lidská potřeba je pocit nedostatku, chtění něčeho a každý jedinec je vyžaduje v jiném množství a způsobu. Pokud nejsou potřeby naplňovány, dochází k frustraci a špatnému psychickému stavu (Trachtová, Trejtnarová a Mastiliaková, 20013, s. 11). To potvrzuje Matoušek (2015, s. 147), který uvádí, že pokud nejsou potřeby člověka naplňovány, dochází k deprivaci (Matoušek, 2008, s. 147). Pohled na celistvost člověka pomáhá Romům při zlepšení osobního rozvoje a upevnění role ve společnosti (Eurodiaconia, 2014, s.7). Jak uvádí Glumbíková (2020, s. 101), při naplňování potřeb mohou být nápomocni sociální pracovníci v různých organizacích, kteří ale nesmí při své práci opomíjet své vlastní potřeby na úkor klientů.

Sociální potřeby jsou ve střední úrovni Maslowovy pyramidy potřeb². Patří sem potřeba respektu ze strany okolí, důležitost mezilidských vztahů jak v rodině, tak i mezi přáteli apod. (Švec, Jeřábková a Tesařová, 2007, s. 51)

Sociální potřeby jsou vrozené a s věkem se formují a doplňují. Prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, ovlivňuje to, jakým způsobem jsou potřeby vyžadovány a naplňovány. Působí zde oblasti naplňování potřeb: *potřeba dosahování úspěchu, vyhýbání se úspěchu, potřeba sdružování, potřeba intimacy a potřeba moci*. Všechny tyto motivace jsou spojené s naplňováním mezilidských vztahů. (Facová, 2009, s. 9–10).

Dále se sociálními potřebami zabývá autorka Kocianová (2010), která doplňuje, že v pracovním prostředí, dochází k naplňování mezilidských vztahů, kde se jedinec pohybuje v kolektivu lidí, kteří mají podobný záměr jako on sám. Také uvádí, že člověk v pracovním kolektivu naplňuje své potřeby ve více oblastí života v rámci přátelských vztahů. Vztah s přáteli představuje pro jedince dle Vágnerové (2005, s. 432) pocit důvěry a způsob podpory, díky kterému se může v určitých situacích cítit jistější.

Se sociálními potřebami jsou spojené i potřeby psychologické, které budou popsány dále.

1.3 Psychologické potřeby

Psychologická potřeba je podle Maslowa uspokojení v oblasti lásky, kdy mluvíme o nezbytnosti milovat a být milován v rodině, milostném vztahu, okolí a potřeby uznání, respektu. Nejvyšší úroveň Maslowovy pyramidy³ je seberealizace, která nutí člověka realizovat

² Další úrovně jsou uvedeny v Obr. 1

³ Popsáno výše v Obr. 1

se v dosažení spokojenosti v životě pomocí rozvíjení svých dovedností (Soudková, 2004, s. 7–8).

Úroveň seberealizace, na obrázku 1 dle Thorové (2015, s. 294, 295) vychází z vrozené potřeby rozvíjet svůj potenciál. Potřeby v životě člověka jsou provázány motivací po změně, naplnění nedostatku a člověk touží po tom, co si myslí, že může mít (Trachtová a kol. 2013, s. 12–14). Člověk je utvářen vývojem, do kterého zasahují vztahy a zkušenosti nabyté od rodiny, či okolí (Kleťková a Dlabalová, 2008, s. 31). Trachtová a kol. (2013, s.11) doplňují, že psychologická potřeba je definována jako psychický stav spojen s nedostatkem sociálního života jedince. Uspokojování potřeb a naplňování určitých hodnot v rámci rodiny, společnosti apod. směřují ke smysluplnosti života člověka (Dvořáčková, 2012, s. 66).

V rámci hledání smyslu života je spojená i spiritualita, kterou každý člověk vnímá jiným způsobem. Někdo ji nalézá ve víře a další ji může sledovat v každodenních činnostech. Tato spirituální potřeba je popsána v další kapitole.

1.4 Spirituální potřeby

Spiritualita nemusí být jen náboženské povahy, i když se většinou takto vykládá a Kebza (2011, s. 199) ji popisuje jako přesah lidského chápání, zkušenost a myšlení na základě existencionálního přístupu. Obecně se spiritualita dělí dle chápání náboženské a lidské zkušenosti, které se vyvíjí s růstem člověka a odráží se zde duchovní vztah člověka s Bohem (Suchomelová, 2015, s. 94).

Romové jsou nejčastěji katolického vyznání, ale jejich spirituální stránka z pohledu víry zahrnuje spíše rituály s ní spojené, jako jsou křty, svatby a pohřby (Martinek, 2016, s. 284). Svätý otec František se v apoštolském listu (Vatican [online]) vyjadřuje k pozici Církve, která se při řešení otázek romské menšiny (týká se i jiných ohrožených skupin jako jsou uprchlíci, nemocní, nezaměstnaní...) prosazuje v podpoře integrace v navázanosti na evangelium a podporu organizací, podílející se na uspokojování potřeb těchto skupin.

Romové, žijící ve vyloučených lokalitách jsou odsouzeni na život bez jakéhokoliv dlouhodobého životního cíle. Často nabývají pocitu, že mimo komunitu jsou ztraceni, nepřijmutí a nedokáží se odpoutat od strachu ze změny všedního života (Sociální práce/Sociálna práca, 2002, s. 9). Duševní zdraví a psychická pohoda jedince je odrazem vnímání smysluplného života, který je v životě jedince velmi důležitý, při poznávání sebe sama

(Dvořáčková, 2012, s. 67). V souvislosti se smyslem života hovoříme o smrti, která je u Romů jedna z nejdůležitější události v rámci kulturních hodnot.

Shrnutí kapitoly

Mladí Romové – mileniálové mají větší přístup ke sdělovacím prostředkům a sociálním sítím, díky kterým se dostávají k více informacím, než tomu bývalo u starší generace a mohou si tak snadněji poradit při řešení svého problému. Otázkou však je, nakolik jsou tyto informace pravdivé a zda si je tato generace vědoma důležitosti ověřování zdrojů. Fremlova a kol. se vyjadřují k mediálnímu obrazu mladých Romů mužů, ale během praxe jsem zaznamenala, že se s frustrací způsobenou mediálním obrazem potýkají nejen mladí mužové, ale i ostatní věkové kategorie, včetně žen.

Uspokojování potřeb na psychologické, sociální a spirituální rovině jsou nedílnou součástí nejen Romské populace. Všechny tyto oblasti jsou stavebními jednotkami každé lidské osobnosti a zasahují do jednání člověka vůči sobě a okolí. Během svých praxí jsem se setkala s tím, že se mnoho Romů odvrací od náboženské víry a jak píše autor Martinek, spíše v dnešní době dodržují jen rituály a zvyky s ní spojené. Do vnímání sebe sama a smyslu života zasahují kulturní hodnoty, popsány v kapitole níže.

2 Kulturní hodnoty

Kapitola se zaměřuje na kulturní hodnoty Romů a oblasti v životě, ve kterých jsou ovlivňováni. Pozornost bude zaměřena na význam hodnot v rámci manželství a rodiny. Poté bude rozebrána sféra vzdělání, vrstevníků, lokality a následně bude navázáno na nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, ve kterých si dítě vytváří vztahy a vzniká zde prevence před sociálně patologickými jevy. Kapitola bude uzavřena popsáním projevů diskriminace, se kterými se Romové potýkají celý život.

Zejména kvůli Holocaustu se mnoho romských sítí zpřetrhalo a došlo ke zničení tradiční sociokultury mezi nimi. Vliv Industrializace v západní společnosti a tlak bývalého východního bloku proměnili jejich kulturní zvyklosti, hodnoty a normy. Kvůli rasismu a sociálnímu vyloučení jsou nyní Romové na okraji společnosti (Heinschink a Teichmann, 2009 [online]). Problémy, které zamezují začlenění do společnosti jsou hlavně v odvětví vzdělání a bydlení, které souvisí s uplatněním na trhu práce. Dalšími mohou být stigmatizace, která se prohlubuje v rámci médií a v neposlední řadě mezigenerační proces, kdy se jedinec utváří na základě celkového modelu své rodiny (Kaleja a Knejp, 2009, s. 162–163).

2.1 Rodina a manželství v mezigeneračním kontextu

Celistvá schránka každého člověka, je mimo jiné ovlivňována společností, ve kterém se nachází. Zasahují zde oblasti sociální, generační a vztahové (Dočkal, 2008, s. 62).

Rodina je ve výchově základním kamenem při vývoji člověka a z pohledu Romů je velmi významná při tvorbě prostředí vzájemného respektu a porozumění. Na druhou stranu se dnes setkáváme s tím, že se role, které byly v minulosti obvyklé, mění a často muž, který měl dříve jen zabezpečovací roli, vypomáhá ve výchově a domácích pracích (Kaleja, 2011, s. 13–15)

V každé nové generaci vznikají jiné sociální fenomény. I přesto, že mezi generacemi starších a mladších lidí vzniká pomyslná mezera, najdeme zde i spoustu společných znaků (Veteška a Vacínová, 2011, s. 142). Typické pro romské ženy ve světě je jejich oděv a tradiční romský kroj a šátek na hlavě zahalující vlasy vdaných žen je kvůli moderním trendům obvyklý spíše u tradičního obyvatelstva ve východní Evropě (Marushiakova a Vesselin, 2016, s. 44 [online]).

Pokud se zaměříme na sňatek mezi Romy, je důležité vnímat různosti kultury dané kasty. Některé sňatky jsou podle zvyklosti uskutečňovány s donucením, tedy příslibem budoucího sňatku mezi ženou a mužem. Další zahrnují finanční stránku, kdy se jedná o věno nevěsty.

(Bakalář, 2004, s. 35). Matoušek a Pazlarová (2014, s. 104, 105) také uvádějí, že se Romové rozdělují do skupin dle “původu”, tudíž zvyky jsou u každého spíše podobné, nebo jiné a nemůžeme tedy o Romech mluvit jako o skupině stejně nastavené kultury.

Role muže je v rodinném uspořádání nadřazená a žena by měla být poslušnou manželkou, která se stará o děti a domácnost (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 106, 107).

Romské sňatky jsou postupem času méně uzavírány v kostelech a klesá sňatečnost. Toto platí i pro celou společnost, takže romská komunita tzv. reagují na celospolečenské změny spojené s Industrializací (Svoboda a Smolík, 2010). Jak také uvádí Uhrek a Davidová (2010, s. 59–61), tradice a zvyky Romů, podobně jako u majority, prošly změnami, způsobenými nastavením sociálního politiky daného státu a historickými souvislostmi.

2.2 Vrstevníci

Prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, ho ovlivňuje a tvoří jeho tzv. identitu. Převážně prostřednictvím rodiny a vrstevníků si jedinec uvědomuje prožívání své i ostatních. Kvůli sociálnímu prostředí, ve kterém se pohybuje, může vzniknout tlak ze společnosti na určité společensky správné chování a normy (Čech a Zvoníčková, 2017, s. 30).

Během dospívání je dítě v interakci s mnoha vrstevnickými skupinami a postupem času je ztrácí, obměňuje. Vrstevníci jsou pro člověka, převážně v nízkém věku, prostředkem k uvědomění si vlastního já (Macek, 2009, s. 22).

V roce 2019 i přes veškeré snahy nedošlo ke zlepšení vztahů Romů s majoritní společností (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020). Majoritní společnost si utváří vůči Romům názor na základě předsudků a stereotypů, které vycházejí z přesvědčení, že se Romové vyhýbají práci a využívají sociálních dávek (Kraus a Hroncová 2012, s. 51).

Mladí Romové se musí vypořádávat s výzvami zakořeněných v romských tradicích a kultuře, kdy hovoříme o očekávání společnosti od mladých romských žen, či Romů v LGBT komunitě, kteří se potýkají s odsuzujícím chováním i ve svých komunitách (Fremlova a kol., 2014, s. 17 [online]).

2.3 Vzdělání

Matějů, Straková a Basl (2006, s. 7,8) uvádějí, že přístup ke vzdělání je ovlivňován vlivy, které mají kulturní, historický, politický a geografický rozměr. Středem zájmu klasické romské rodiny je uspokojení krátkodobých potřeb a otázka vzdělání nehraje v jejich životech

podstatnou roli, což poté může vést k menšímu uplatnění na trhu práce (Vágnerová, 2014). Například Kodymová, Koláčková (2010, s. 299–314) se v rámci vzdělání věnují tématu zaměstnání, kde popisují, jak musí Romové čelit překážkám, souvisejícím nejen s jejich etnikem, ale i úrovní dosaženého vzdělání a sociálními dovednostmi, které dále vyústí ve ztrátu zájmu a frustraci při snaze najít si práci.

Velký vliv na vzdělávání mají převážně rodiče, kteří nepřikládají velký význam dennímu režimu a úspěchům ve studiu svých dětí. Důsledkem toho se dítě hůře adaptuje na školní prostředí a vznikají problémy spojené se školní docházkou a výsledky ve škole (Vágnerová, 2014, s. 636). Na druhou stranu jsou dle Zprávy o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 vzdělání a úspěšní Romové inspirací pro romskou mládež (Zpráva o stavu romské menšiny, 2019). Problém Romských žáků je hlavně v jejich umístování do zvláštních škol, které je dle Moussové (2009, s. 32) zapříčiněno nedostatečnou docházkou do mateřských škol, kde si dítě vytváří základní sociální dovednosti a znalosti jako je řeč a psaní. Z výsledků výzkumu zabývajícím se inkluzí a předsudky ze strany učitelů ve školách dále vyplývá, že pokud mají učitelé vůči svým romským žákům předsudky, odmítají se edukovat v novém způsobu učení a pochopení kulturních rozdílů (Zacharová, Lemešová, Miskolci, Cabanová, Horváthová a Sokolová, 2019 [online]).

Horší přístup ke vzdělávání je odůvodněn mimo jiné i nastavením školního systému a sociálně – ekonomickým statutem rodin, kdy je romský žák postaven před obtížný úkol prosadit se v tzv. soutěži v hodnocení mezi spolužáky dle jeho schopností a zároveň čelit sociálnímu vyloučení sebe i své rodiny (Matějů a kol., 2006, s. 8).

2.4 Sociálně vyloučená lokalita

Mnoho lidí uvádí, že nechtějí žít v sousedství s Romy, a proto se stává, že se města uchylují k řešení vytváření sociálně vyloučených míst, tzv. ghett (Kaleja, 2011, s. 15). Na základě zprávy sociálně vyloučených lokalit bylo definováno, že se v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami myslí prostor, kde se setkávají lidé se společným znaky sociálního vyloučení, kteří nemají dostatečný přístup k sociálním službám, převážně terénním programům, sociálně aktivizačním službám, odbornému sociálnímu poradenství a nízkoprahovému zařízení pro děti a mládež (Büchlerová a kol., 2015 [online]). Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou vystavováni diskriminaci, nízkému vzdělání apod. Tyto projevy jsou dále doprovázeny nezaměstnaností, chudobou a sociálně patologickými jevy (Kajanová 2009, s. 54, 55).

Glumbíková (2017, s. 45 [online]) doplňuje, že diskriminace, která se objevuje v rámci sociálně vyloučených lokalit, nemusí souviset jen s etnicitou, ale působí zde další faktory, jako je socioekonomický status, či pohlaví jedince.

Ve většině sociálně vyloučených lokalitách tvoří Romové majoritu, ale podle závěrů výzkumu SVL v nich přibývá neromského obyvatelstva, a naopak mladí Romové tyto území opouštějí, tudíž se poměr snižuje. Tato situace je zapříčiněna růstem mobility, kdy dochází k vytlačování sociálně znevýhodněných jedinců na okraj měst, či menších obcí se špatnou infrastrukturou. Jedním z důvodů je nabídka majitelů bytů zneužívajících systému dávek na bydlení. Významně zastoupeni jsou i senioři, kteří mají strach z odcizení, zhoršenou tělesnou mobilitu a vazbu na bydliště, kde se narodili. Důvodem je také propad seniorů na hranici chudoby kvůli nízkým příjmům ze starobního důchodu a rostoucím nákladům na bydlení (Büchlerová a kol., 2015). Jak je již zmíněno výše, vlivem Industrializace se mnoho lidí přesunulo do větších měst a mládež je nyní vystavena většímu riziku působení sociálně patologických jevů, jako jsou užívání drog, různé krádeže, závislost na hazardních hrách a další (Matoušek, 2010, s. 268).

2.5 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež může být místem, kde se provádí vzdělávání a prevence před záškoláctvím (Němec, 2020, s. 158, 159 [online]). Poskytované služby jsou ukotveny a vysvětleny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Umístění těchto center reaguje na potřebu v určité oblasti, kdy organizace často využívají volných prostorů, jako jsou garáže a sklepy (Bednářová a Pelech, 2000, s. 35).

Poskytování služeb v těchto zařízeních je anonymní a dítě, které jej navštíví není do aktivit nuceno, nýbrž zapojováno. V tomto ohledu je dítěti nabídnuta určitá participace a rozvoj sociálních dovedností, které souvisí s prevencí, kterou nízkoprahové zařízení poskytuje (Bednářová a Pelech, 2000, s. 34). Ač by se dalo říci, že na první pohled nízkoprahové zařízení pro děti a mládež nabízí volnočasové aktivity formou zájmových kroužků, hraní her a pořádání různých akcí, na všechny tyto činnosti musí sociální pracovníci umět reagovat a vnímat je optikou prevence proti sociálně patologickým jevům a naplňování mezilidských vztahů (Junová a kol., 2015, s. 126).

2.6 Projevy diskriminace

Největší částí romské populace v Evropě, která sčítá kolem 10–12 milionů, jsou mladí Romové pod třicet let. Tato skupina se potýká s různými formami diskriminace, ve kterých hrají velkou roli sociální problémy jako chudoba, vyloučení, stigma a násilí. (Fremlova a kol., 2014, s. 8).

O mladých romských mužích se vytváří mediální obraz skrze televizní zpravodajství a novinové články hovořící o jejich agresivitě a zločinech. Toto negativní vnímání se velmi špatně vyvrací a vzbuzuje v mladých Romech frustraci (Fremlova, Georgescu, Hera, Marin a Miletic, 2016, s. 17).

Gjuričová a Kubička (2009, s. 211) uvádějí, že vztah mezi Romy a majoritou je napjatý a často poukazuje na odlišnosti romských komunit následovně: *“Jsem pro toleranci, nemám problém s Romy, pokud se chovají normálně jako my”*. To také doplňují Hroncová a Kraus (2010, s. 274) tím, že se Romové stávají cílem většiny extremistických hnutí, jako jsou například skinhead. Kaleja (2011, s.14) argumentuje tím, že Romové mají vlastní zvyky a vzorce chování, ukotvené v jejich kulturním vývoji, jako je například život “ze dne na den”, rodinné vazby, či prostředí, které je pro společnost často nepochopitelné (Kaleja, 2011, s. 14).

Čeští autoři píšící o romské problematice se vyjadřují k častému porovnávání Romů a ne-Romů, které je ukotveno v myšlení evropských zemích (Jakoubková a kol., 2007, s. 20). Dle přednášek Šotoly (2020) na Filozofické fakultě je právě toto porovnávání důvodem pro prohloubení diskriminace a rozdělení minoritní a majoritní společnosti.

Mnoho Romů se dnes potýká s nedostatkem motivace ke vzdělávání, které je spojeno s kvalifikací, a tedy lepším uplatněním na trhu práce. Ztráta motivace je také zapříčiněna diskriminací jak ve škole prostřednictvím umístění dětí do zvláštních škol, tak při hledání pracovní pozice, nebo již v pracovním kolektivu (Bartáková, 2004, s. 65) .

Je nezbytné, aby se nejen všechny členské státy EU zapojovaly do integrace a zlepšení podmínek pro život Romů na úrovni státu v rámci sociální politiky a Evropské Unie (Strategie romské integrace, 2015 [online]).

Shrnutí kapitoly

Jak uvádí Davidová a Uherek, každá romská rodina má jiné kulturní hodnoty, a ne každý Rom přikládá důležitost svým kořenům. Tradiční Romové se v dnešní době objevují spíše ve východních zemích. Vztahové sítě a kultura u lidí romského etnika se zpřetrhaly v období

Holocaustu a následného působení globalizace. S každým jednotlivcem musíme jednat individuálně, dle jeho potřeb a možností. Vliv na vývoj jedince má mimo rodinu i jeho prostředí, ve kterém vyrůstá. Souhlasím s autory Junovou a kol., že by měli sociální pracovníci v nízkoprahových zařízeních reagovat na potřeby uživatelů služby a působit v oblasti preventivně, aby se předcházelo sociálně patologickým jevům. Dítě je zde podporováno v budování mezilidských vztahů a trávení smysluplného volného času.

Mnoho Romů se potýká s diskriminací v oblasti vzdělání, bydlení, na trhu práce apod. Autoři Gjuričová a Kubička se vyjadřují ke vztahu majority a Romů, kdy většina obyvatel z majoritní společnosti nechce žít v jejich blízkosti Romů. Přikláním se k názoru, který uvádí Kaleja, že pomyslná propast mezi majoritou a Romy je zčásti způsobena romskými zvyky a způsobem života, který se běžně neshoduje s tzv. běžným fungováním ve společnosti. Z mého pohledu je proto důležité tvoření strategií státu. Tyto strategie jsou popsány níže.

3 Strategie řešení problémů

V rámci této kapitoly budou představeny hlavní sociální problémy Romů a strategie jejich řešení. Následně bude popsán pojem motivace a její působení při řešení sociálních problémů Romů. Ze zprávy o stavu romské menšiny (2020, s. 56 [online]) vychází, že za rok 2019 se v České republice sociální vyloučení či ohrožení sociálním vyloučením týkalo 119 000 Romů z celkového počtu 262 000⁴ osob romského etnika.

Vzhledem k nepřesnosti dat nelze přesně určit počet Romů v České republice, takže tyto údaje nemohou být zcela přesné. Jako důvod je uveden jejich nedostatek, který souvisí s přerušením evidence etnicity osob dle zákona č. 271/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin (Zpráva o stavu romské menšiny, 2019 [online]).

3.1 Sociální problémy Romů

Jak jsem již uvedla, v dnešní české společnosti jsou Romové stále nejvíce odmítanou skupinou i přes veškeré snahy o změnu. Představitelé vlády se zabývají změnami legislativy, avšak realizace v důsledku přivádí nedomyšlené následky spojené s přenesením odpovědnosti na Romy například při užívání dávek (Strategie romské integrace, 2015 [online]).

Podle Agentury pro základní práva z roku 2016, 41 % Romů uvedlo, že se setkala s diskriminací v oblasti zaměstnání, školství a při komunikaci s pracovníky ve zdravotnictví a administrativními pracovníky na úřadech (Roy, Agatiello, 2021, s. 8 [online]). Navíc v prohlášení mladých Romů, v projektu (Fremlova a kol., 2014, s. 18 [online]), policejní složky zneužívaly své moci a byly nadměru agresivní jen kvůli jejich národnosti.

⁴ Čísla jsou pouze orientační. Nelze určit přesný počet kvůli nedostatečným informacím ze sčítání lidu roku 2011.

Tabulka 1 Vztah k národnostním skupinám žijícím v ČR (%)

	Velmi sympatičtí (1)	Spíše sympatičtí (2)	Ani sympatičtí, ani nesympatičtí (3)	Spíše nesympatičtí (4)	Velmi nesympatičtí (5)	Nevím	průměr
Češi	47	38	13	2	0	0	1,70
Slováci	41	43	12	3	1	0	1,79
Poláci	13	38	34	10	3	2	2,51
Maďaři	7	28	44	11	4	6	2,74
Vietnamci	6	34	38	17	4	1	2,80
Židé	6	27	40	11	6	10	2,82
Němci	5	32	37	18	6	2	2,88
Bulhaři	5	25	42	15	5	8	2,88
Rusové	5	20	39	24	10	1	3,15
Ukrajinci	2	22	40	25	10	1	3,18
Číňané	2	16	37	26	13	6	3,34
Rumuni	2	14	37	30	10	7	3,35
Arabové	1	6	20	35	34	4	3,98
Romové	1	4	23	36	35	1	4,02

Zdroj: Tuček, 2020, s. 2 [online]

Z výše uvedené tabulky tiskové zprávy centra pro výzkum veřejného mínění vychází, že s Romy a Araby česká společnost nejméně sympatizuje. Do šetření se zapojilo 14 národnostních skupin žijících na českém území, celkem 1012 respondentů a jedno z kritérií bylo uvedení věku nad 15 let. Hodnocení bylo prováděno pomocí bodované škály, kdy byly body rozřazeny následovně: *“bod 1 -velmi sympatičtí, bod 2 - spíše sympatičtí, 3 - ani sympatičtí, ani nesympatičtí, 4 - spíše nesympatičtí a 5 - velmi nesympatičtí.”* Důvody diskriminace uvádím výše (Milan Tuček, 2020 [online])

Hlavní otázkou, kterou se zabývají autoři píšící o romské problematice, je uplatnění na trhu práce, které je v dnešní době oproti minulému socialistickému režimu nižší. Na druhou stranu za socialismu Romové zastávali méně kvalifikované a uměle udržované práce, což po změně režimu vedlo ke zrušení těchto prací a Romové nebyli schopni se změnám přizpůsobit (Bartáková, 2004, s. 28, 29)

Další ze sociálních problémů je nedostupnost bydlení, jež je ovlivněn různými příčinami, kterými mohou být vysoké náklady na bydlení, zadluženost, dosud neschválený zákon o sociálním bydlení a další (Pospíšil a Smutková 2017, s. 440). Této situace zneužívají tzv. obchodníci s chudobou, kteří poskytují bydlení s vysokými nájmy lidem pobírající sociální dávky (Kupka a kol., 2019, s. 34).

Překážkami pro přístup k sociálním službám uvádí (Eurodiaconia, 2014 [online]) chybějící dokumentaci Romů, kvůli které se potýkají se sociálními problémy v oblastech vzdělání, zaměstnání, sociálního zabezpečení a zdraví. Dalšími jsou komunikace, nedostatečná

informovanost o sociálních službách či špatné zkušenosti s jednáním a pomoci ze strany sociálních pracovníků.

3.2 Strategie řešení

Strategie sociálního začleňování je v dnešní době zaměřena spíše na ekonomickou oblast, ale je nutné podotknout, že sociální, kulturní a převážně politická sféra jsou důležitými aktéry při začleňování Romů (Stanková, 2020, s. 75)

Dle programového prohlášení o sociálním začleňování Romů Eurodiaconia (2014, s. 4) doporučuje následovně: Evropská Unie by měla zajistit, aby se členské státy v rámci svých strategií začleňování Romů angažovali v oblasti trhu práce a s tím spojené administrativní záležitosti, podpoře příležitostí, služeb, sociálních pracovníků a poskytovatelů služeb sociální péče. V rámci srozumitelnosti informací spojené s právy Romů je doporučeno financování školení pro poskytovatele služeb a uvádění informativních dokumentů v romském jazyce.

Publikace Eurodiaconia, která vychází z vyhlášení z roku 2014 poukazuje na potlačení rasismu prostřednictvím strategie Evropské unie, usiluje o podporu sociálního a ekonomického začleňování Romů, tedy boji proti chudobě, anticikanismu a podpora participace Romů (Roy a Agatiello, 2021, s. 8).

Je nezbytné, aby byli sociální pracovníci, aktéry v makro úrovni sociální politiky, které realizují pomocí publikačních činností, zapojení se do sociálních komis, komunitního plánování, konferencí a další (Vojtíšek, 2015, s. 32). Sociální pracovník musí být schopen uplatňovat práva a povinnosti vyplývající ze zákona o sociálních službách (Zákon č. 108 §109-§111) a měl by jednat podle etického kodexu sociálních pracovníků.

Pro integraci Romů je potřeba podporovat a zlepšovat nejen politiku státu, ale i postavení majority vůči Romům které je ovlivňováno mediálním obrazem, podněcující k diskriminaci (Maříková, 2010, s. 221).

Na druhou stranu není možné na všechny Romy využít jednoho přístupu řešení, například při otázce integrace, na které mají dopad mimo jiné hlavně historické souvislosti. Každá Romská komunita, či jednotlivec má jiný životní styl, tedy potřeby a je důležité k nim přistupovat individuálně (Rövid, 2011, s. 19).

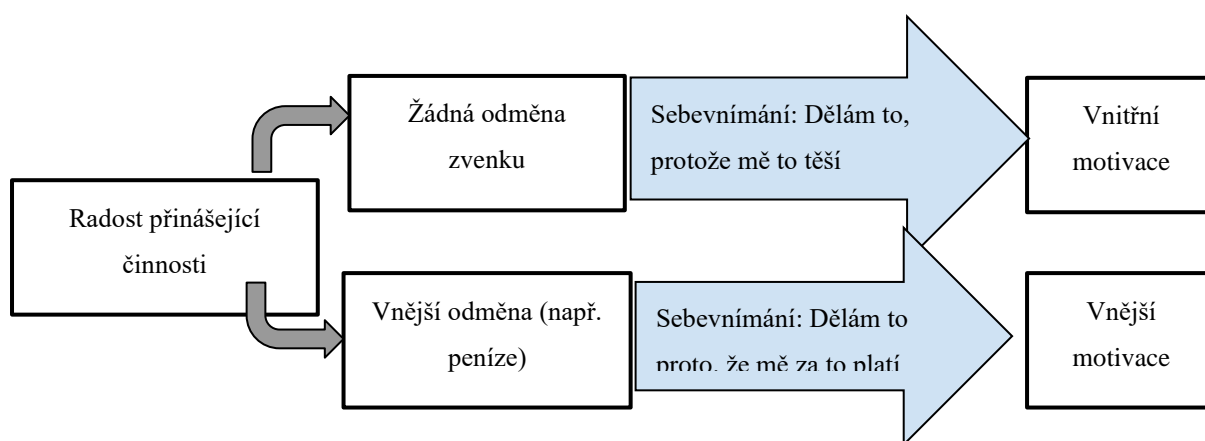
3.3 Motivace k řešení

Definice motivace je těžce uchopitelný pojem, kterým se zabývají autoři po celém světě. V této době máme motivaci interpretovanou jako subjektivní pocit, kdy jedinec pociťuje touhu, nedostatek a chtění (Maslow, 2014, s. 80). Nekonečný (2005) motivaci definuje jako prostředkem při uspokojování potřeb jedince a pokud člověk tyto potřeby naplňuje, blíží se k vytouženému cíli, který pak ovlivňuje spokojenost v životě.

Nakonečný (2004) se v rámci motivace zaměřuje na chování, které rozděluje do dvou hledisek, tedy na to, jak se člověk chová a proč se tak chová. Výsledkem motivace je dosažení určitého, nebo náhradního cíle, případně zjištění jiného cíle v procesu jednání. Pokud není pro jedince cíl nějak hodnotný, přestává být zajímavý (Nakonečný, 2004, s. 181).

Motivace je určována vnitřními a vnějšími faktory⁵, které napomáhají k činnosti lidí. Vysvětlení je popsáno ve schématu níže. Pokud je odměna příliš velká, nebo častá, může však v důsledku dojít k tomu, že se činnost stane závislá na odměně a jedinec ztrácí vnitřní motivaci (Mayers, Bildová, Paseková a Vařurová, 2016, s. 131, 132).

Obrázek 2 Schéma vnitřní a vnější motivace

Zdroj: Mayers a kol., 2016, s. 132

Postavení ve společnosti úzce souvisí s motivací, tedy úsilím o získání nadřazenosti nad ostatními. Tato nadřazenost je způsobena potřebou někam patřit a je provázána předsudky vůči ostatním jednotlivcům či skupinám (Mayers a kol., 2016, s. 296, 297).

⁵ Obr. 2

V rámci otázky Romské problematiky je snaha státu a organizací o podporu a motivaci pro zlepšení podmínek dané skupiny. Mimo jiné, je zde klíčové neopomíjet individualitu každého jednotlivce a zajímat o jeho názor na danou věc (Strategie romské integrace, 2015, s. 20 [online]). Zatím se romské komunity v otázce emancipace aktivně neprojevují (Vágnerová, 2014, s. 640). Proto je nezbytné, aby byly na politické scéně subjekty, které v tom vzdělávají a podporují participaci romské komunity při řešení sociálních otázek, jako je tomu například u České pirátské strany (Česká pirátská strana, 2019 [online]).

Ve školním prostředí je významné, aby učitelé motivovali své žáky pro plnění školních povinností a podporovali je v jejich kreativním myšlení aktivitě (Kaleja a Knejp, 2009, s. 115).

Shrnutí kapitoly

Jak již bylo popsáno, Romové se nejčastěji potýkají s problémy, mezi které patří i diskriminace, v zaměstnání, ve škole či na úřadech. Při řešení životní situace Romů, jak uvádí Eurodiaconia, je mimo jiné potíž v neinformovanosti o sociálních službách, kterých by mohli využít. Jak bylo popsáno ve strategii Romské integrace, často se stává, že s vidinou zlepšení situace přicházejí nedomyšlené následky, na které by měl však stát reagovat. Myslím, že motivace je nedílnou součástí lidského života a měla by být podporována už od dětství ve škole, jak uvádí autoři Kaleja a Knejp. Pokud je dítě ve škole podporováno a motivováno, vzniká větší pravděpodobnost toho, že bude mít lepší prospěch a bude rádo do školy chodit. Vzdělání je hlavní prevencí proti nezaměstnanosti, a to je také jeden ze sociálních problémů, kterým Romové čelí. Na druhou stranu, jak bylo uvedeno, v této oblasti se potýkají s diskriminací a často jsou nuceni pracovat na černo.

Je nezbytné zdůraznit, jak také píše autor Rövid, že ke každému člověku je potřeba přistupovat individuálně s ohledem na jeho možnosti a potřeby.

VÝZKUMNÁ ČÁST

Ve výzkumné části bude popsán výzkumný cíl práce a výzkumná otázka. Poté bude uvedena technika kvalitativního výzkumu, díky které budou získávána data a následná práce s nimi. V závěru práce bude rozepsáno, jak se postupovalo při vyhodnocování dat a jaké vyšly z výzkumné práce výstupy.

4 Výzkumný cíl a výzkumná otázka

Cílem práce je **Zjistit, jaké jsou přístupy mladých Romů k řešení svých sociálních problémů.**

Výzkumná otázka – **Jak sociální pracovníci vnímají změnu v přístupu řešení problémů u mladých Romů?**

Výzkumná otázka je dále dělena na **dílčí výzkumné otázky:**

VO1: Jaké jsou nejčastější problémy, se kterými se mladí Romové vypořádávají?

VO2: Jaké strategie pro řešení problému využívají mladí Romové?

VO3: Co motivuje mladé Romy pro řešení svých sociálních problémů?

VO4: Do jaké míry si sociální pracovníci myslí, že do života Romů zasahují kulturní hodnoty a má to určitou spojitost s jejich problémy?

Záměrem práce je zjistit, jak mladí Romové přistupují k řešení svých problémů, jakým způsobem jsou motivováni a zda do této oblasti nějakým způsobem zasahují kulturní hodnoty Romů.

5 Popis použitých metod

V kapitole bude uvedena zvolená metoda pro získávání dat, podložená odbornou literaturou, metoda výběru účastníků rozhovoru a následně bude popsána technika zaznamenávání a zpracování rozhovorů. Poté bude rozebrána oblast etických zásad, které ovlivňovaly způsob získávání dat.

5.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum umožňuje zabývat se informacemi a popisy konkrétních sociálních případů do hloubky. Oproti kvantitativnímu výzkumu je tedy časově náročnější a dává podrobnější vhled do dané problematiky (Hendl, 2016, s. 54).

Hlavní podmínkou pro práci s výzkumem je přístup k objektivním informacím. Výzkumník musí vycházet z odborné literatury a postupovat dle předepsaných pravidel, které nám popisují autoři zabývající se kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Každý autor je popisuje svými slovy, avšak základ zůstává stejný (Pána a Somr, 2007, s. 52–57). Zdroje literatury se dle Jarošová (2007, s. 29) rozdělují na primární a sekundární. Primárním zdrojem rozumíme to, co vychází z prací daného badatele a oproti tomu sekundárními zdroji jsou výzkumné práce jiných autorů.

Důležitým faktorem pro úspěšný kvalitativní výzkum je pojem validita, která nám zaručuje shodu mezi výsledky a cílem (Pána a Somr, 2007, s. 56, 57).

Oproti kvantitativnímu bádání výzkumník získává informace díky rozhovorům, které provádí s respondenty v jejich přirozeném prostředí (Jarošová, 2007, s. 21). Rozhovory provádí pomocí předem připravených otázek, které napomáhají k objasnění daného výzkumného problému (Hendl, 2016, s. 38–40). V odpovědích se poté snaží nalézt souvislosti, a proto je nezbytné, aby byl průzkumník schopný rozpoznat všechny proměnné, které při rozhovorech působí (Jarošová, 2007, s. 26). Výzkumník se zabývá menšími skupinami a při makro pohledu jsou vybírány konkrétní uskupení lidí (Hendl, 2016, s. 54)

5.2 Metoda výběru účastníků rozhovoru

Kvalitativního výzkumu se zúčastnilo celkem 9 účastníků rozhovoru. Účastníky byla určitá skupina lidí – sociální **pracovníci v organizacích pracující s Romy mileniály**. Rozhovory probíhaly online, přes platformy Google Meet, Zoom a účastníci se připojovali z jim

přirozeného prostředí, tedy ze svých kancelářů v daných organizacích. Kontakt na sociální pracovníky, se kterými byl rozhovor proveden jsem získala postupně během svých praxí během tří let a poté jsem je oslovila k provedení rozhovoru. Během prvního rozhovoru jsem zjistila, že jsou mé předem připravené otázky srozumitelné a sociální pracovníci dokáží reagovat na mé případné dotazy. Na druhou stranu Vzhledem k cílové skupině Bakalářské práce jsem se s některými sociálními pracovníky obtížně dostávala do tématu více do hloubky z důvodu obav toho, co by bylo řečeno ze strany účastníků rozhovoru. Bylo pro mě bylo obtížné naučit se pracovat se stresem a opakováním slov.

Metoda výběru účastníků rozhovoru byla z části samovýběrem, ale i záměrným (účelovým) výběrem V jedné organizaci jsem oslovila sociální pracovníky jednotlivě a v dalších dvou byli osloveni vedoucí sociálních služeb, aby předložili můj dotaz na rozhovor sociálním pracovníkům a ti se mi jednotlivě přihlašovali pomocí emailu. Výhodou ve výběru vzorku spatřuji v tom, že se jedná o sociální pracovníky, kteří pracují s Romy a jsou tedy schopni porozumět otázkám. Další výhodou je dobrovolnost účasti na rozhovoru, a tedy vzájemná důvěra mezi námi.

U metody **záměrného (účelového) výběru** platí, že výběr výzkumného vzorku vychází z úsudku výzkumníka, který vybírá, co bude pozorováno dle potřeb svých a výzkumu. Do výzkumu jsou zařazováni účastníci, kteří splňují předem nastavená kritéria (Mioviský, 2006, s. 136).

Metoda **samovýběrem** je dle Mioviský (2006, s. 133, 134) založena na dobrovolnosti a aktivitě účastníků rozhovoru zapojit se do výzkumného šetření. Rizikem může být motivace, pro kterou se účastníci rozhodli vést daný rozhovor. V tomto případě si myslím, že tato situace nenastala a účastníci rozhovoru byli motivováni vnitřně.

5.3 Technika Focus group

Pro sběr byla zvolena technika Focus group. Tato technika je jednou z možností kvalitativního výzkumu, díky které se sejde skupina lidí nad při debatě k určitému tématu za doprovodu moderátora. V roli moderátora je výzkumník, který určí téma diskuse a díky předem připraveným otázkám určuje směr debaty. Výzkumník nechává skupinu, aby se vyjadřovala a navzájem vyměňovala své zkušenosti a poznatky (Hendl, 2016, s. 416).

Tato technika byla zvolena s ohledem na téma práce a snadnější zaznamenávání odpovědí. Díky tomu, že se sešlo k jednomu rozhovoru více lidí, mohli účastníci rozhovoru mezi sebou diskutovat a doplňovat navzájem myšlenky, které byly řečeny.

Vzhledem ke zhoršené epidemiologické situaci spojenou s COVID-19 musely být rozhovory provedeny online, přes platformu Google Meet a aplikaci Zoom. Tato skutečnost narušila prováděný rozhovor, ale i přesto se rozhovor podařilo zaznamenat. Rozhovory byly kvůli časovým možnostem limitovány počtem účastníků rozhovoru, proto byly provedeny tři rozhovory, pokaždé se třemi sociálními pracovníky. Dva rozhovory trvaly přibližně 30 minut a poslední rozhovor zabral 90 minut.

5.4 Popis fixace a zpracování dat

Rozhovory byly zaznamenány na videozáznam a nebylo tedy nutné si dělat v průběhu rozhovoru poznámky. Díky zaznamenávání pomocí videozáznamu je snadnější transkripce přirozených interakcí a porozumění interakcí mezi účastníky rozhovoru a moderátorem (Hendl, 2006, s. 46).

S účastníky rozhovoru se domluvil datum a čas schůzky. Během rozhovoru jsem udržovala oční kontakt a snažila jsem se neverbálně komunikovat pomocí gest. Souhlas s použitím rozhovorů do výzkumu byl proveden ústní dohodou. Proběhlo úvodní představení tématu práce a seznámení se skutečností, že rozhovor bude nahráván.

Po zapnutí nahrávání byly účastníkům rozhovoru kladeny předem připravené otázky. Poté proběhlo ukončení nahrávání a následné rozloučení s respondenty.

Jeden z limitů provedených rozhovorů byla nedostatečná motivovanost sociálních pracovníků při odpovídání zaměřených na cílovou skupinu. Tento limit se projevil jen v jedné organizaci. Další překážka se objevila při zjištění, že se dva účastníci rozhovoru nevěnují primárně cílové skupině výzkumu – mileniálové. I přesto dokázali odpovědět na otázky spojené s Romy mileniály, protože pracují v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež a jejich náplní práce je mimo jiné i komunikace se staršími Romy, tedy jejich rodiči, nebo při poskytování poradenství.

5.5 Etický rozměr výzkumu

Pro výzkumníka je nezbytné, aby se zabýval etickou odpovědností vůči účastníkům rozhovoru. Důležitost je kladena na souhlas se zpracováním dat, způsob užívání a poskytování dat a zvažování možných následků (Punch, 2008, s. 86–88).

Účastníci rozhovoru byli před rozhovorem dotazováni na souhlas se zpracováním rozhovorů a v průběhu rozhovoru byli seznámeni s tím, že se rozhovor bude nahrávat. Popis účastníků rozhovoru byl proveden číslováním (1. účastník rozhovoru, 2. účastník rozhovoru...) podle toho, jak postupně odpovídali. Podle videozáznamu, který mám k dispozici jen já, jsem schopna rozpoznat, kdo v danou chvíli odpovídal.

Na začátku rozhovoru, a i během něj byli účastníky rozhovoru ubezpečováni o tom, že se mohou cítit bezpečně. Uvědomovala jsem si, že vzhledem k tématu práce (otázky ohledně problematiky Romů) může být pro někoho obtížné vyjadřovat osobní postoj k dané problematice. Proto nebyli do odpovědí nuceni.

Shrnutí kapitoly

V kapitole bylo vysvětleno, jak se provádí a čím může být užitečný kvalitativní výzkum a zvolená technika Focus group. Poté bylo uvedeno, jak proběhl kontakt s účastníky rozhovoru, následný postup a zaznamenávání rozhovorů. Na závěr byl uveden etický rozměr při provádění rozhovorů. Dále se budu zabývat popisem výzkumného soboru.

6 Popis výzkumného souboru

Vzorek je skupina jednotek, která nám vypovídá o daném problému celé populace. Reprezentativní vzorek volíme na základě společných znaků dotazované skupiny lidí (Jarošová, 2007, s. 34–39)

Jako vzorek jsem zvolila sociální pracovníky v organizacích pracujícími se sociálně vyloučenými lidmi a Romy v Olomouci, Brně a Karlovarském kraji. Rozhovory byly prováděny s kvalifikovanými pracovníky, kteří mají praxi v této oblasti, a tudíž budou schopni poskytnout náležitě informace pro daný výzkum.

Kritériem je náplň práce, dosažené vzdělání sociálního pracovníka dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a věkové rozmezí klientů, které vypovídá o tom, že se sociální pracovníci věnují dané sociální skupině, jenž se vztahuje k probíranému tématu a cíli. Výzkum se tedy zaměřuje na výpovědi sociálních pracovníků pracujících s mladými Romy – mileniály.

Možný limit vzorku může být v tom, v jaké oblasti se daná organizace nachází. Sociální pracovníci v jedné z organizací se s klienty setkávají v osobním životě, tudíž jejich výpovědi mohou být touto skutečností zkreslené. I přesto, že je dotazování anonymní, další limit sledávám v obavě ze strany sociálních pracovníků, že se získané odpovědi dostanou k jejich nadřízeným pracovníkům. Při jednom z rozhovorů byl kladen důraz na anonymitu organizace a účastníků rozhovoru. To se z mého pohledu také odráželo na jejich výpovědích. Požadavek respektuji a neuvedu název všech organizací, ve kterých je výzkum prováděn. Účastníci byli seznámeni s anonymním zaznamenáváním rozhovoru, tudíž videozáznam, který byl pořízen bude následně převeden do audia a zaznamenávání výpovědí účastníků rozhovorů bude pomocí čísel.

Popis zkoumaného vzorku byl rozdělen do tabulek níže.

Tabulka 2 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.1

	1. účastník rozhovoru	2. účastník rozhovoru	3. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	žena
Délka praxe	3, 5 let	2, 5 let	2, 5 let
Pracuje s mileniály	ano	ano	ano

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 3 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.2

	4. účastník rozhovoru	5. účastník rozhovoru	6. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	muž
Délka praxe	11 let	13 let	2, 5 roku
Pracuje s mileniály	ano	ano	ne primárně

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 4 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.3

	7. účastník rozhovoru	8. účastník rozhovoru	9. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	žena
Délka praxe	5 let	3, 5 roku	3, 5 roku
Pracuje s mileniály	ano	ano	ne primárně

Zdroj: vlastní zpracování

Shrnutí kapitoly

V kapitole bylo přiblíženo, jaká byla kritéria pro výběr výzkumného vzorku. Poté byly uvedeny možné limity a způsob zaznamenávání účastníků rozhovoru. Na závěr byli účastníci rozhovoru rozdělení do tabulek se základními informacemi o nich. V následující kapitole bude popsán způsob získávání dat pomocí zakotvené teorie.

7 Analýza dat

Analýza rozhovoru probíhala pomocí otevřeného kódování. V této kapitole bude představen postup kódování a analýza dat.

7.1 Otevřené kódování

V rámci otevřeného kódování výzkumník prochází přepsaný text po odstavcích, či větách a přiřazuje k nim své poznámky. Poté se snaží analyzovat informace rozkrývat text pomocí kódů (Hendl, 2006, s. 251).

Rozhovory jsem přepsala do wordového dokumentu a přepsaný dokument jsem procházela po větách. Postupně jsem se pomocí transkripce snažila v textu najít myšlenky či tvrzení, ke kterým jsem přiřadila mnou vytvořený krátký popis. Potom, co jsem v daných výpovědích viděla podobnost, vypisovala jsem tyto informace v kategorie. Pro lepší orientaci v kategoriích a podkategoriích jsem využila výzkumných otázek, které jsem doplňovala přepsanými částmi výpovědi účastníků rozhovoru.

8 Výsledky výzkumu

Účastníci rozhovoru v jedné z organizací jsou pracovníci ve vyloučené lokalitě a jejich středisko se nachází v blízkosti ubytovny, kde je ubytovaná část klientů služeb. Sociální pracovníci se s klienty znají i v osobním životě. Zbylé dvě organizace se nachází ve městě a potkávají se převážně při poskytování služeb. Reliabilita výzkumu nemusí být tedy touto skutečností splněna. Při rozhovorech se projevila nízká motivace pro rozhovor. Přestože účastníci rozhovoru byli seznámení s anonymitou osobních údajů, v jedné organizaci se k otázkám vyjadřovali spíše obecně a často odpovídali na něco jiného.

I přesto si myslím, že se mi odpovědi podařilo zaznamenat a budou rozepsány v rámci kapitoly níže.

8.1 Jaké jsou nejčastější problémy, se kterými se mladí Romové vypořádávají?

Všichni účastníci rozhovoru se shodli na tom, že se během své praxe setkali s obrovskou škálou problémů svých klientů. Z výpovědí vyšly následující kategorie: **Bydlení, Mateřství, Zaměstnání, Vzdělávání a Komunikace s úřady**. Tyto kategorie budou dále vysvětleny a popsány níže.

8.1.1 Bydlení

Jedny z hlavních důvodů, kvůli kterým klienti navštěvují sociální pracovníky, jsou potíže spojené s bydlením. Tato oblast se ukázala stěžejní pro mladé rodiny. To vychází z odpovědi 4. účastníka rozhovoru:

„...a nebo potom mladá rodina většinou s miminkem a řeší bydlení.” (4. účastník rozhovoru)

Spatřuji ve výpovědích 1. a 3. účastníka rozhovoru, že pokud si klienti bydlení najdou, přicházejí za sociálními pracovníky s tím, že si jej chtějí udržet.

„...Bud' nalézt lepší bydlení, nebo udržení bydlení.” (1. účastník rozhovoru)

“Nebo se to týká také jako udržení bydlení.” (3. účastník rozhovoru)

Poté při otázce, jaká témata se nejčastěji objevují při práci s Romy, uvedl 1. účastník rozhovoru, že se mimo jiné objevuje oblast dluhů, která dle mého názoru úzce souvisí s otázkou bydlení:

„...Bud' nalézt lepší bydlení, nebo udržení bydlení. Pomoc s dluhy. Ten, to spektrum je hodně široké.” (1. účastník rozhovoru)

Překážka při hledání bydlení se ukázala ve zkušenosti pronajímatelů s předchozími nájemníky bytu, kteří jsou v rodinném vztahu s daným klientem. 9. účastník rozhovoru popsal situaci, kdy pronajímatel řekl romskému klientovi následovně:

„Hele nezapltil mi nájem a vy jste rodina a tohle, takže já tě prostě. Je mi líto, ale já tě neto jo? Já ti bydlení neposkytnu”

8.1.2 Mateřství

Další kategorie, která vyšla z výpovědí účastníků rozhovoru, je mateřství a výchova dětí. Dozvěděla jsem se, že v životě romských žen je role matek významná, a proto se na sociální pracovníky s těmito problémy obrací. To vychází z výpovědí 3. a 5. účastníka rozhovoru:

„...tak se na mě nejvíc obrací klienti jako rodiče s otázkami ohledně dětí.” (3. účastník rozhovoru)

„To rozmezí toho, o co to je, ten zájem, tak jako rodina ano, těhotenství určitě ano...” (5. účastník rozhovoru)

4. účastník rozhovoru se vyjádřil k řešení budoucí situace klientů, která má vliv na mateřství a následnou výchovou dětí:

„Já, nejčastěji ehm v mé praxi je to že se jedná o mladou ženu, která je těhotná a nějakým způsobem ehm řeší tu svoji budoucnost.” (4. účastník rozhovoru)

To doplňuje výpověď 9. účastníka rozhovoru, ze které vyplývá, že se jejich klientky snaží zlepšovat ve výchově svých dětí:

„Že třeba maminka neví, jak se postarat o to dítě, nemá ... Takový ty nácviky dovedností. A neví třeba jak zajistit tu péči vlastně o to dítě...” (9. účastník rozhovoru)

8.1.3 Zaměstnání

Z výpovědi 8. účastníka rozhovoru je zřejmé, že Romové v svých životech řeší i otázku zaměstnání:

„...děláme i zaměstnání. Všechno to spadá pod uplatňování práv a oprávněných zájmů...” (8. účastník rozhovoru)

9. účastník rozhovoru také rozvedl častý problém při hledání zaměstnání, když si klient píše životopis. Zaměstnavatelé odmítají ty klienty, kteří nemají žádnou praxi v oboru, nebo alespoň předchozí práci, kterou by v životopisu uvedli. To popisuje následovně:

„Jako chcete sestavit ten životopis a nevíte co že jo...Zkušenosti nemá, praxi nemá, stará se o děti dvacet let a když to potom pošlete zaměstnavateli... tak on si prostě říká tohle ne jako.“ (9. účastník rozhovoru)

Proto se také stává se, že když si Romové práci najdou, mzda jim často nestačí, takže si k tomu najdou další práci, která je však bohužel na černo.

„Nejlépe se snažím, aby pracovali legálně, ale oni jdou, a ještě po práci si najdou... když to řeknu... jako ženský nějaký úklid. Aby si prostě trošku přilepšili.“ (7. účastník rozhovoru)

8.1.4 Vzdělávání

3. účastník rozhovoru uvedl, že se věnuje převážně vzdělávání dětí, protože se nachází ve službě poskytující služby rodinám s dětmi (SAS – sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi). Myslím si, že pokud má sociální pracovník na starosti klienty, kteří mají děti, hlavní problém se objevuje v oblasti jejich vzdělání.

„U tý Sasky (Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi) jsou to převážně zajištění školních povinností, takže tam převážně řešíme školu...“ (9. účastník rozhovoru)

To doplňují další dva sociální pracovníci ze SAS:

„...často se to týká buď vzdělávání nebo nějaké sociálně právní ochrany dětí.“ (3. účastník rozhovoru)

„...se na nás obrací i v rámci vzdělávání, péči a výchově dětí..., se vzděláváním.“ (1. účastník rozhovoru)

Při hledání střední školy je hlavním problémem finanční stránka. 8. účastník rozhovoru se vyjádřil k situaci, kdy rodič neměl dostatek peněz pro studium svého dítěte, a proto sociálního pracovníka požádal, aby jejímu dítěti nabídku škol neukazoval:

„Chtěl hodně do školy tak jsem mu je hledala někde tady v okolí, potom jsem je vytiskla a následně mi volala ta jeho mamka jako že jsem mu našla školy, ale ať řeknu, že jsem žádný školy nenašla, že na to prostě žádný peníze nemá, že si nemůže dovolit, aby ten kluk šel studovat.“ (8. účastník rozhovoru)

V poslední řadě se vyjádřil 1. účastník rozhovoru k důležitosti vzdělání v životě Romů. Řekl, že je vlastně jedno, zda se jedná o staršího, či mladšího Roma. Každý z nich vnímá význam vzdělání jiným způsobem. Z toho vyplývá, že při vnímání důležitosti vzdělání nehraje roli věkovém rozmezí.

„Jsou tam i lidé kteří jsou už starší...a to vzdělání vidí jako hrozně důležitý. Naopak jsou lidé co bydlí na ubytovně a pro ně to vzdělání neznamena vůbec nic.“ (1. účastník rozhovoru)

To doplnil 5. účastník rozhovoru, který uvedl:

„Romové nejsou jako homogenní skupina, protože pracujeme i s neRomy, kteří také nemusí vidět smysl ve vzdělávání.“ (6. účastník rozhovoru)

8.1.5 Komunikace s lékaři a úřady

Poslední oblast témat, které se objevuje při práci s romskými klienty je komunikace s úřady a u lékaře. To potvrzují 5. a 9. účastník rozhovoru.

„Potom jsou tu další ty problémy, které jakoby vznikají všude možně. Což je jako... já nevím úřady...“ (5. účastník rozhovoru)

„Lékaře. Řešíme taky doktory. Oni třeba vůbec neví, že jsou nějaký preventivní prohlídky, nebo mají problém se třeba zaregistrovat u lékaře, protože neví, jak to chodí a tak různě...“ (9. účastník rozhovoru)

4. účastník rozhovoru také uvedl, že romské ženy jsou ve společnosti stereotypně vnímané a bez toho, aby si vydobily váhu svého slova se na úřadech neobejdou.

„...musí všechno vybojovat a potom kolikrát vznikají prostě někde nějaký konflikty třeba na úřadu práce a podobně.“ (4. účastník rozhovoru)

„Prostě ta životní zkušenost už je taková že pokud do toho nepůjdu se vším všudy a nebudu prostě jako lvice bojovat, tak prostě nic nevybojuju. A bohužel se to potvrzuje. Jako kolikrát se jim potvrdilo, že opravdu když nebojovali, tak nebylo. Když bojovali, tak občas se zadařilo.“ (4. účastník rozhovoru)

7. účastník k tomu také doplňuje, že pracovníci na úřadech často s klienty nechtějí mluvit a mají k nim negativní přístup jen proto, že mluví s člověkem romské národnosti.

„Ona ta asistentka u toho exekutora...ony jsou ty úřednice takový nepříjemný. Za prvý už ví, že to je Romka podle příjmení že jo. A byla fakt nepříjemná od samýho začátku.“ (7. účastník rozhovoru)

8.2 Jaké strategie pro řešení problému využívají mladí Romové?

Při otázce zaměřené na strategii řešení problému zaznělo, že klient využívá z toho důvodu, že v životě využívá špatných strategií. Sociální pracovníci jim tedy pomáhají při hledání správných strategií. Z výpovědí vyšly následující kategorie: **Zvolení špatné a správné strategie, Aktivní řešení problémů a Zkušenosti**. Tyto kategorie budou dále vysvětleny a popsány níže.

8.2.1 Zvolení špatné a správné strategie

4. účastník rozhovoru uvedl, že pokud člověk v životě volí špatné strategie, stává se často závislý na pomoci druhých.

„Takže většinou se k nám lidi dostanou právě proto, protože používají ty strategie špatně.“ (4. účastník rozhovoru)

To doplňuje výpovědí 4. a 5. účastníka rozhovoru o tom, že pokud sociální pracovník vyhodnotí, že klient využívá správných strategií řešení problémů, musí ho podporovat v jejich používání.

„Každopádně samozřejmě mezi tím se najdou i dobří strategie a jde o to samozřejmě je v rámci toho hovoru najít a toho člověka i v tom povzbudit.“ (4. účastník rozhovoru)

„Takže potom s nima jako probrat toto není vhodné. Touto cestou se nedomluvíte. Pojdme se domluvit na jiné i kdybyste měla udělat ústupek nebo nějaký kompromis.“ (5. účastník rozhovoru)

4. účastník rozhovoru uvedl, že romské ženy musí při řešení problémů zvolit strategii boje, protože by je jinak nikdo neposlouchal. Myslím si, že je to ovlivněné také společenským vnímáním ženy, jako slabší osoby.

„Protože ty ženy jsou fakt frustrovaný a bohužel prostě tahle strategie je zvolená kvůli tomu že prostě ji nechce nikdo poslouchat že jo...“

5. účastník rozhovoru dále doplnil, že si jeho klienti často vybírají nejkratší cestu pro řešení problému. Tuto strategii hodnotil pozitivně.

„Anebo když je to jakoby zdlouhavý, tak si tu cestu krátí. Když třeba to řešení má jít přes pět lidí. Jako že tak to je správně, tak vyřadí ty první dvě, protože je to zbytečný jakoby... je to dlouhá cesta. Jo? Ale to řešení...jako se k tomu dojde, ale nemusí podstoupit jakoby pět návštěv, když navštíví jednu a je to vyřešený.”

5. účastník rozhovoru také uvedl, že při výběru strategií hraje roli vzdělání. Pokud si člověk projde určitým vzděláním, volí spíše správné strategie pro řešení.

„Protože jakmile je to vzdělání, ten přístup je jinej, než když není. Takže ti co jsou vzdělání a nebo mají aspoň nějakou školu tak ten přístup je tam jakoby lepší bych řekla.” (5. účastník rozhovoru)

8.2.2 Aktivní řešení řešení problémů

Druhá kategorie, která vznikla v tématu strategií je aktivní řešení svých problémů, kde se objevuje, že mladí Romové jsou průbojnější při řešení svých problémů a 9. účastník rozhovoru uvedl, že strategii, kterou využívají je metoda boje, tedy aktivního, konfliktního řešení.

„Mám i pár kamarádů Romů jako ve stejném věku, tak jakože častěji tam bude zvolena ta strategie ten boj, protože je to něco, co jim jako tak nějak svět bere a půjdou častěji do toho, i mnohdy do toho konfliktu” (9. účastník rozhovoru)

Toto tvrzení doplnil 5. účastník rozhovoru tím, že se setkává se snahou o řešení spíše u žen.

„Odpovědnost většinou spadá na ty dívky než na ty kluky, že u těch kluků, kteří si jako za to staví a nebo něco dělají bych řekla je míň” (5. účastník rozhovoru)

8.2.3 Zkušenosti

Pokud má klient zkušenost s nějakou ze strategií, kterou využil v minulosti, lépe se mu volí kroky k řešení. To potvrzuje 1. a 6. účastník rozhovoru:

„Takže ono je to opravdu i o tom, jak ten člověk, jaké má on vlastní zkušenosti, jaké má sdílené zkušenosti.“ (1. účastník rozhovoru)

„No spíš takový to vytyčování to touto cestou ne, toto je špatně, takto ne. Ale ze zkušenosti jo.” (6. účastník rozhovoru)

3. účastník rozhovoru vyzdvihl sdílené zkušenosti, které si Romové vyměňují v rámci rodin a sociálního okolí. Tyto zkušenosti jsou jim nápomocné v volbě strategií:

„Jako nějaké životní strategie, které si předávají třeba v rámci té rodinné nebo v rámci té sociálních vazeb které oni jako mají. Že záleží na tom sociálním kapitálu, který mají a který jim pomáhá se v tom jako životě zorientovat” (3. účastník rozhovoru)

To potvrzuje 1. účastník rozhovoru. Ukázalo se, že pokud zná klient někoho v okolí, kdo si procesem řešení problémů prošel, lépe se mu tvoří strategie řešení pomocí sdílené zkušenosti.

„A jinak přichází člověk, který vidí, že nějaký můj známý ten sociální byt dostal třeba a ví, že čekal na to opravdu dva roky, tři, takže to už ten systém chápe a opravdu si to jde všechno oběhat a všechno.” (1. účastník rozhovoru)

5. účastník rozhovoru také hodnotil sdílené zkušenosti, které ovlivňují Romy při řešení svých problémů. Pokud nemají klienti ve svém životě někoho, kdo se snaží své problémy nějakým způsobem řešit obtížněji se jim hledá cesta.

„Ale potom jsou strany kde to nefunguje, ale chtějí víc, chtějí od toho života víc a potom už je to pro ně jakoby těžký, protože nemají, nemají ten obraz toho a nevíjou jak.” (5. účastník rozhovoru)

8.3 Co motivuje mladé Romy pro řešení svých sociálních problémů?

Ukázalo se, že je důležité, aby byli mladí Romové motivováni a podporováni při řešení problémů a hledání strategií. Z rozhovorů vyšly následující kategorie: **Motivace rodiny, Emancipace a Motivace vzdělání.**

8.3.1 Motivace rodiny

Rodina se ukázala jako velmi důležitá v životě Romů. Díky tomu je pro ně motivací při řešení problémů a snaze o zlepšení. To potvrdil 1. účastník rozhovoru:

„Já si myslím že velká, velký hnací motor je rodina.” (1. účastník rozhovoru)

„...dost velká motivace je vlastně neopakovat znovu chyby ve výchově u těch dětí, protože už to teďka jako vnímají jinak.” (1. účastník rozhovoru)

7. účastník rozhovoru viděl pozitivní motivaci ve snaze nezadlužit v budoucnosti své děti. To vypovídá následovně:

„...nechtěj zadlužit své děti některý ty rodiny.“ (7. účastník rozhovoru)

V oblasti rodiny hodnotí pozitivně 6. účastník rozhovoru situaci, kdy má mladší Rom vzor ve svém otci a díky tomu je více motivován pro řešení.

„...že ten jeho otec něco dokázal, tak ten klučina prostě, že má ten pozitivní vzor v té vlastní komunitě, tak chce dotáhnout vlastně se na to. No, ten, ten pozitivní vzor v rodině, když je.“ (6. účastník rozhovoru)

8.3.2 Emancipace

Z výpovědi 6. účastníka rozhovoru je zřejmé, že se mladí Romové chtějí ve svém životě svobodně rozhodovat bez dohledu úřadů či organizací.

„U mých klientů je velkou motivací i nějaký jako pocit svobody, že jako často přichází s tím že už nechcou být dál jako buzerovaní, disciplinovaní, pod nějakou kontrolou právě úřadů, organizací.“ (6. účastník rozhovoru)

V souvislosti s hledáním bydlení spatřují motivaci v osamostatnění se od rodiny a zvládnání vlastního života. To mi potvrdil 4. účastník rozhovoru:

„Já, nejčastěji ehm v mé praxi je to že se jedná o mladou ženu, která je těhotná a nějakým způsobem ehm řeší tu svoji budoucnost. Jak se nachystat vlastně na ten život vlastně s tím partnerem po osamostatnění od té rodiny.“ (4. účastník rozhovoru)

„...často právě mluví o tom že chtějí žít důstojně, že prostě chtějí aby nemuseli tam pořád někomu taky právě něco dokládat na té hmotné nouzi, aby mohli najít práci, kde se k nim budou chovat normálně jo, aby prostě, chtějí ten důstojný život.“ (2. účastník rozhovoru)

Motivace pro řešení je podle 5. účastníka rozhovoru dokázat okolí to, že mají právo na stejný přístup a dokážou si hájit své zájmy.

„A obhájit si to moje. Jak to říct... ne nárokovat, ale stejný přístup.“ (5. účastník rozhovoru)

Další odpovědí, která se v tomto tématu objevila, bylo to, že si klient prošel obdobím, kdy svou situaci zvládal a nyní, když má problémy, by se do této části života chtěl vrátit.

„Já teďka přemýšlím a já vím, že když jsem měla klienty kteří, kteří když to tak řeknu lidově ochutnali něco jako lepšího, nějaké lepší prostředí a podobně, tak je to opravdu jako motivovalo.“ (4. účastník rozhovoru)

Jeden účastník rozhovoru se vyjádřil k zaměstnání v situaci, kdy si klient najde práci na černo, ale i díky tomu si procvičuje pracovní návyk a motivací jsou pro něj peníze. Poté s přestává být závislý na dávkovém systému. Přesně uvedl:

„Vidím tam i motivaci pro ně, že se naučí nějaký pracovní návyk jo?...mít ty peníze... Tím že jim ti exekutoři ty peníze sebrali, tak neměli motivaci chodit do té práce. Proč jako že? Všechno mi seberou, tak to zůstanu na dávkách. Takže tady vidím že i když je to ta práce na černo, tak i ten pracovní návyk jo, kterej se naučí prostě.“ (7. účastník rozhovoru)

8.3.3 Motivace vzdělání

Účastníci rozhovoru vnímají důležitost motivace v oblasti vzdělání převážně ze strany rodiny. Pokud má dítě zkušenost, že jeho rodiče vzdělání mají, ale kvůli diskriminaci si práci nenašli, motivace pro vzdělání klesá.

„Takže když to dítě jako řekne “už do školy chodit nechci, nebudu. Kašlu na to, protože na co mi to je?” Tak když ta zkušenost je taková, že to zaměstnání neměli i když se učili, tak ta podpora nevznikne že jo.“ (5. účastník rozhovoru)

I přesto se objevila odpověď, že starší Romové ve vzdělání vidí smysl, ale podmínky v jejich době nebyly příznivé. To vychází z odpovědi 6. účastníka rozhovoru:

„To se často řeší, že by mladší Romové třeba věděli, viděli jako větší smysl ve vzdělávání než starší. Oni ten smysl tam vidí, akorát teď existují jako ve společnosti jiné podmínky pro to, aby mohli dosáhnout toho vzdělávání.“ (6. účastník rozhovoru)

„To už je jako jiná věc ale, ale je to spíš o, o těch jako sociálně, strukturálních podmínkách si myslím jako.“ (6. účastník rozhovoru)

8.4 Do jaké míry si sociální pracovníci myslí, že do života Romů zasahují kulturní hodnoty a má to určitou spojitost s jejich problémy?

Kulturní hodnoty se předávají v rámci rodin a udržují se spíše v uzavřených komunitách ve vyloučených lokalitách. Od udržování tradic se podle účastníků rozhovoru upouští a kulturní hodnoty nejsou pro mladší generaci tak významné. V rámci dotazování byly vytvořeny následující kategorie: **Identita, Udržování tradic a Zakázka**

8.4.1 Identita

Kulturní hodnoty mají význam pro Romy v jejich osobní identitě a když se člen komunity rozhodne, že pro něj nejsou kulturní hodnoty významné, stává se, že postupem času svou identitu ztrácí a musí hledat kým vlastně je, k jaké skupině se řadí.

„Určitě ty, ty kulturní tyto a všechno toto je velmi důležitý pro osobní identitu toho Roma jo?“ (5. účastník rozhovoru)

„To musí být jo? Nemůže být vůbec to není a hotovo. Pokud to tak je tak se jakoby od té, od té komunity utrhne a už jakoby tam nepatří není tam, je někdo jinej. Takže ztrácí tu svoji identitu.“ (5. účastník rozhovoru)

Ke kulturním hodnotám se Romové vrací až v pozdějším věku.

„Spoustu lidí se k nějakým těm tradicím vrací až třeba jako později, až se trošku uklidní, až se smíří sám se sebou. To jde taky vidět na těch lidech, kteří jsou smíření že jsou vlastně jako Romové“ (1. účastník rozhovoru)

8.4.2 Udržování tradic

Udržování tradic se objevuje spíše v uzavřeném okruhu jako je rodina a komunita. To vysvětlují 3. a 6. účastník rozhovoru následovně:

„Asi se s tím spíš člověk setká někde kde je to jako tak nějak v té komunitě, že je nějak udržovaný...“ (6. účastník rozhovoru)

„Že často jako mapovat nějaké kulturní hodnoty je dobré u nějakého uzavřeného celku třeba by to šlo u Romů třeba v nějaké fakt jako uzavřené lokalitě. Třeba v osadě, kde si to může jako více lišit nebo v nějaké konkrétní lokalitě...” (3. účastník rozhovoru)

2. účastník rozhovoru také zhodnotil kulturní hodnoty v dětském domově. Podle něj, když se skupina nachází mimo komunitu Romů, ztrácejí význam v kulturních hodnotách.

„Tam bude rozdíl mezi mladými Romy, kteří vyrůstali nebo právě mileniálové, kteří vyrůstali v dětských domovech, protože tam se ty hodnoty trochu můžou měnit. Například k pohřbu třeba jo? Když to zmíním. Že tradiční pohřeb romský je do země bez, bez spálení a u těch třeba mladším to je tak jako kdyby jedno, protože už nevyrostali tady v tom tradičním prostředí.” (2. účastník rozhovoru)“

Poté se 4 účastník vyjádřil k tomu, že při dodržování tradic záleží na způsobu, jakým k nim přistupují.

„Taky jako ono se asi jedná o to jaký rodiny tam byly a jak to tam bylo nastavený ty tradice a jak silně ta rodina vyžadovala jejich dodržování.” (4. účastník rozhovoru)

Často se stává, že oproti starším Romům, mladší Romové tradice spíše nedodržují.

„... takže ono se to jako mísí a mám pocit, že třeba víc tradiční jsou ti starší, kteří třeba se vrací k tomu a vzpomínají na ty svoje, na to svoje dětství. ale ti mladší jedou ten západní styl toho, toho života a tyhle věci si prostě jako poklad ještě neobjevili.” (1. účastník rozhovoru)

To také vychází z odpovědí 4., 5. a 6. účastníka rozhovoru:

„...ta starší generace jako by ustoupila od vyžadování těch nějakých jako tradic a udržování.” (5. účastník rozhovoru)

„Ovšem dneska si myslím že ty děcka si dokáží prosadit víc svoje a že některý věci který museli dodržovat jejich rodiče oni už třeba nedodržují.” (4. účastník rozhovoru)

„...sami tak nějak mezitím balancují co je potřeba a co není potřeba nebo co je takové vhodné. Možná i vzhledem k tomu, jak na to ostatní reagují jestli... Nevím. Jestli to sahá... jestli generačně jako zpátky do té rodiny, ale vím že mnohdy tam vnímají ty děti

jako takový nějaký vnitřní rozpor jako nebo takový jako boj uvnitř sebe, jestli je to opravdu nutný. I co jsem se s nima třeba bavil... je to nutný to dodržovat? Je to vhodný? Já to musím? Nebo já to chci?“ (6. účastník rozhovoru)

Z výpovědí účastníků rozhovoru bylo zřejmé, že se Romové v kulturních hodnotách příliš neliší od majoritní společnosti

„...pořád je tam hodně ta tradice že většinu těch věcí dělá žena doma. Muži třeba nemusí tolik pomáha, ale bude to asi podobné jako u majority.“ (2. účastník rozhovoru)

Ukázalo se, že v České republice jsou Romové ovlivňováni stejně, jako majoritní společnost.

„U nás, jak jako v majoritě, tak i v minoritě je velký vliv západní společnosti. (1 účastník rozhovoru)

8.4.3 Zakázka

Na otázku, zda se kulturní hodnoty stávají zakázkou klientů, účastníci rozhovoru odpovídali stejně. Pro Romy je otázka kulturních hodnot intimní a pokud přicházejí s problémy ohledně tohoto téma, sociální pracovník je s nimi řeší jen okrajově.

„Úplně zakázkou ne, to je tam spíš tak jako, jako doprovodné.“ (2. účastník rozhovoru)

„To je jen jejich osobní.... ale to je takový jako jejich hodně intimní věc.“ (3. účastník rozhovoru)

9 Souhrn výsledků výzkumu

V rámci kapitoly bude popsáno, jakým způsobem byl naplněn cíl práce a co výzkum přinesl.

9.1 Cíl: Zjistit, jaké jsou přístupy mladých Romů k řešení svých sociálních problémů

Z výzkumu vyšlo, že hlavní sociální problémy Romů jsou v oblasti **bydlení, mateřství, zaměstnání, vzdělávání a komunikace s úřady**. Hlavním aktérem při řešení problémů v rodině je převážně žena, která se na sociální pracovníky obrací. Žena musí být také více důrazná např. při komunikaci s úřady. Důvodem, který vychází z výpovědí je snižování jejího postavení ve společnosti

Pokud člověk zvolí **špatnou životní strategii**, je většinou odkázán na pomoc druhých. Také se objevil popis situace, kdy mladý Rom volí špatné strategie z toho důvodu, že postupuje podle vzorce chování staršího člena rodiny. Sociální pracovníci se snaží svým klientům pomoci při hledání **správných strategií**. Pokud jich jejich klient využívá, je důležité ho nadále podporovat a motivovat. Účastníci rozhovoru také kladně hodnotili přístup mladých Romů, kteří jsou více **aktivní při hledání strategií řešení**, než se objevuje u starší generace a mladých lidí z majoritní části obyvatelstva. Často mladí Romové volí strategii boje a snaží se hledat nejjednodušší cestu k vyřešení své situace. Pokud má mladý Rom **vlastní zkušenost** s řešením problémů z minulosti, lépe se mu hledají strategie řešení v současnosti. **Sdílené zkušenosti** jsou v případě řešení problémů pro mladé Romy klíčové. Často si nechávají radit od své rodiny a přátel.

Jako hlavní motivaci pro řešení sociálních problémů Romů vnímají účastníci rozhovoru převážně **oblast rodiny**. Rodiče nechtějí svým dětem předávat dluhy a chtějí stabilní rodinné zázemí. Další motivací je snaha o **emancipaci**, tedy důstojný život bez dozoru úřadů a organizací. Poslední motivací pro řešení sociálních problémů, kterou účastníci rozhovoru zdůrazňovali je **vzdělání**, které je důležité pro vstup na trh práce a s tím spojené finanční zajištění. Romští rodiče chtějí, aby jejich děti měly vzdělání, avšak stává se, že se objeví překážka v podobě nedostatku financí pro studium.

Kulturní hodnoty jsou pro Romy významné při získání identity, ale v posledních letech se stává, že od udržování tradic mladí Romové pomalu upouštějí. Při řešení problémů se objevuje, že mladý Rom postupuje podle řešení svého otce, ale i přesto nejsou kulturní hodnoty tématem, které by se sociálním pracovníkem řešil.

Závěr

Na začátku nastavení tématu práce byl vybrán cíl, který jsem byla nucena v průběhu výzkumné části změnit. Prvotním cílem práce bylo **pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, jaké jsou změny mladých Romů v přístupu řešení svých sociálních problémů**. Zkoumání změn je bádání na delší dobu, v rozmezí několika let. Proto byl cíl práce změněn a zaměřuje se nyní na přístupy řešení sociálních problémů mladých Romů.

Cíl byl tedy formulován ve znění: **Cílem práce je zjistit, jaké jsou přístupy mladých Romů k řešení svých sociálních problémů**. Potřebná data pro výzkum jsem získala pomocí kvalitativního výzkumu, metody výběru vzorku záměrného (účelového) záměru a metody samovýběrem. Zvolila jsem tyto metody z důvodu lepší komunikace při hledání vzorku. Účastníci nebyli tedy do rozhovorů nuceni.

V první kapitole teoretické části jsem definovala pojem mileniál, který je pro téma práce stěžejní. Poté jsem popsala oblasti psychologických, sociálních a spirituálních potřeb, které jsou nezbytné pro utváření osobnosti každého člověka, včetně Romů. S ohledem na cíl práce nebyla zahrnuta oblast biologických potřeb, protože z mého pohledu příliš nesouvisí s tématem práce. Navázala jsem další kapitolou, která se zaměřuje na tradiční znaky romského etnika v souvislosti se sňatky, rodinou a zvyky. Poté jsem rozepsala oblasti, které Romy ovlivňují. Jednou z oblastí jsou vrstevníci, díky kterým je vytvářena část osobnosti člověka. Romové se musí vypořádávat s diskriminací nejen ze strany majority, ale i ve svých komunitách. Další popsanou oblastí je vzdělání, které má přímý vliv na zaměstnání. Čím většího vzdělání člověk dosáhne, tím je snadnější přístup na trh práce. Romové se potýkají s diskriminací i v této oblasti, kdy jsou upozaďováni před ostatními žáky. Důvodem nemusí být přímo diskriminace, ale má zde vliv i neznalost romské kultury a nedostatečná motivace ze strany učitelů a rodin. Dalším problémem je umísťování romských žáků do speciálních škol, kde se romské děti dostatečně nerozvíjí.

Třetí oblastí jsou sociálně vyloučené lokality, kde je až 80 % obyvatel romského původu. Myslím si, že by se měl stát více angažovat v řešení této problematiky a měl by motivovat obce k řešení těchto problémů, které obce často spíše přehlíží.

Troufám si tvrdit, že důležitou oblastí pro vývoj romských dětí jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kde je poskytnut prostor pro smysluplné trávení volného času. Děti si zde vytváří vztahy a učí se vzájemnému respektu vůči ostatním.

Projevů diskriminace, které jsou popsány v závěru první kapitoly, je mnoho. Nabyla jsem během svých praxí dojmu, že diskriminační chování se týká i některých sociálních pracovníků, kteří se Romům věnují. Myslím, že je významné, aby si sociální pracovník uvědomoval své stereotypní vnímání či předsudky a pracoval s nimi. V tom by mu mohlo být nápomocný preventivní nástroj supervize.

Poslední kapitolu jsem uvedla hlavními sociálními problémy Romů, které se nejčastěji objevují převážně v oblasti vzdělávání, zaměstnání a bydlení. Poté jsem uvedla strategie řešení na úrovni státu a neziskových organizací. Strategie jsou podle mého názoru nastavené správným směrem, problém je však v jejich naplňování, které je často obcházeno jen splněním základních právních povinností. Motivace, kterou jsem popsala dále, je důležitá při řešení obtížných situací v životě každého z nás. Pokud není člověk dostatečně motivován, může dojít ke stagnaci a není často schopen se odpoutat od špatných strategických řešení.

Ve výzkumné části jsem představila cíl, výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky, podle kterých jsem se řídila při vytváření otázek na účastníky rozhovorů. Jak jsem již uvedla, výzkumný cíl práce jsem byla nucena v průběhu výzkumného šetření změnit. Důvody uvádím výše. Výzkum jsem provedla pomocí techniky focus group, díky které se účastníci rozhovoru mohli mezi sebou navzájem doplňovat. Výhodu shledávám v tom, že se motivovali k obsáhlejšímu odpovědím na mé otázky. Souhlas se zpracováním odpovědí rozhovoru jsem získala ústní formou. Odpovědi jsem zaznamenala na videozáznam, který jsem po transkripci transformovala do audia, kvůli zachování anonymity.

Během rozhovorů jsem narazila na skutečnost, která by mohla ovlivnit reliabilitu výzkumu. Ve výzkumném vzorku je jedna organizace, která se nachází ve vyloučené lokalitě a sociální pracovníci se s klienty znají osobně. Jsem si vědoma toho, že by mohlo dojít ke zkreslení jejich výpovědí a výsledků výzkumu. V této organizaci jsem také nabyla dojmu, že se v jejich odpovědích objevovalo stereotypní vnímání Romů. Při dotazování se to projevilo tím, že často odpovídali na něco jiného a tyto otázky obcházeli vyprávěním příběhů, které zažili s jejich klienty.

Dále jsem se věnovala výsledkům výzkumu. Kategorizaci jsem prováděla pomocí výzkumných otázek, které mi byly nápomocné pro přehled mezi kategoriemi a výpověďmi účastníků rozhovoru.

Následně jsem rozepsala výsledky, které by byly možné použít pro inspiraci sociálních pracovníků, kteří se zabývají řešením sociálních problémů Romů.

Seznam literatury

BAKALÁŘ, Petr. 2004. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.

BARTÁKOVÁ, Helena. 2004. Příslušníci romských komunit na trhu práce v perspektivě marginalizace a sociální exkluze. In: ŠIMÍKOVÁ, Ivana a Imrich VAŠEČKA. 2004. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal. s. 25-65. ISBN 80-7364-009-0.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. 2000. *Sociální práce na ulici - streetwork*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-048-1.

BILDOVÁ M., D. G. MAYERS, Z. PASEKOVÁ a H. VAĎUROVÁ. 2016. *Sociální psychologie*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0871-4.

BRENDZOVÁ, A., T. DVOŘÁKOVÁ, P. KUPKA, E. LUPTÁK, O. PLACHÝ, L. TOUŠEK, K. TVRDÁ, K. VANKOVÁ a V. WALACH. 2019. Obchod s chudobou: kvalitativní obsahová analýza českých médií v letech 2006–2017. *Západočeská univerzita v Plzni*, 11(1), 19 - 42. ISSN 2336-6346 [online] [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/336136358> Obchod s chudobou kvalitativni obsahova analyza ceskych medii v letech 2006-2017

BÜCHLEROVÁ, D., K. ČADA, Z. KOPECKÁ, Z. KORECKÁ, M. OUŘEDNÍČEK, T. SAMEC, J. B. SPORKOVÁ a J. TINLOVÁ. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR [online]. Praha: GAC spol. s r. o., Květen 2015 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/791224/Anal%C3%BDza+soci%C3%A1ln%C4%9B+vylou%C4%8Den%C3%BDch+lokalit+v+%C4%8CR/65125f3c-3cd9-4591-882b-fd3935458464>

ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. 2017. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia - krizové centrum o.p.s.. ISBN 978-80-904854-5-7.

Česká pirátská strana. 2019. Piráti v mosteckém Chanově startují nový přístup k začleňování Romů In: Pirátská strana [online]. 7. Června 2019 [cit. 2021-14-03]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/v-chanove-novy-pristup-k-zaclenovani.html>

DRAPELA, Victor J. 2008. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-505-9.

DOČKAL, Jan. 2008. *Člověk v současném světě: než začneme studovat sociální práci*. Středokluky: Zdeněk Susa. ISBN 978-80-86057-53-8.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. 2012. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4138-3.

EURODIACONIA. 2014. Programové prohlášení: Sociální začleňování Romů. [online]. 2014 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/08/2014-pp-on-roma-inclusion_czech.pdf

FACOVÁ, Věra. 2009. *Motivace a sociální potřeby v praxi*. Valašské Meziříčí: Obchodní akademie a VOŠ. ISBN 978-80-254-4205-0.

FREMLOVA, L., M. GEORGESCU, G. HERA, L. G. MARIN a G. MILETIC. 2014. Barabaripen - Young Roma speak about multiple discrimination In: Council of Europe [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://edoc.coe.int/en/roma-and-travellers/7829-barabaripen-young-roma-speak-about-multiple-discrimination.html#>

FUNKOVÁ, Alena. 2019. Přípravovaná novela zákona o sociálních službách In: MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2019 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z: http://m.tajemnici.cz/assets/File.ashx?id_org=200006&id_dokumenty=6291

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. 2009. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7.

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina. 2017. Partnerský přístup v terénní práci v sociálně vyloučené lokalitě. *Sešit sociální práce*, č. 3, s. 44-48. ISBN 978-80-7421-138-6. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Sesit_socialni_prace_c._3.pdf/c60c2d1c-ff09-8a0b-c34f-dee61ae23309

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina. 2020. *Reflexivita v sociální práci s rodinami*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1381-1.

HEINSCHINK, F., Mozes a Michael TEICHMANN. 2002. Mahrine In: ROMBASE: Didactically edited information on Roma [online]. Červenec 2002. [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/cgi-bin/art.cgi?src=data/ethn/belief/unclean.en.xml>

HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORVÁTHOVÁ, P., J. BLÁHA a A. ČOPIKOVÁ. 2016. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-430-1.

HRONCOVÁ Jolana a Blahoslav KRAUS. 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-080-1.

JAROŠOVÁ, Darja. 2007. *Metodologie výzkumu*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava. ISBN 978-80-248-1286-1.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka, Marek JAKOUBEK a Katedra antropologie. 2007. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada. ISBN 978-80-87025-11-6.

JUNOVÁ I., G. SLANINOVÁ, L. STAŠOVÁ. a Pedagogická fakulta. 2015. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-567-7.

KAJANOVÁ, Alena. 2009. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-181-9.

KALEJA, Martin a Jan KNEJP. 2009. *Mluvme o Romech =: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-708-3.

KALEJA, Martin. 2011. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-943-8.

KEBZA, Vladimír. 2011. Etické otázky v psychologii zdraví. In: WEISS, Petr. *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál. s. 197-213. ISBN 978-80-7367-845-6.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.

KOCIANOVÁ, Renata. 2010. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-24973.

KOCIANOVÁ, Renata. 2012. *Personální řízení: Východiska a vývoj, 2., přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing. ISBN 9788024776408

KODYMOVÁ, Pavla. a Jana KOLÁČKOVÁ. 2010. Sociální práce s nezaměstnanými. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. s. 299-314. ISBN 978-80-7367-818-0.

KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudemus. ISBN 978-80-7435-080-1.

KUBÁTOVÁ, Jaroslava a Adéla KUKELKOVÁ. 2013. *Interkulturní rozdíly v pracovní motivaci generace Y: příklad České republiky a Francie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3961-7.

MACEK, Petr. 2003. *Adolescence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.

MARTINEK, Michael. 2016. *Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1116-7.

MARUSHIAKOVA Elena a Vesselin POPOV. 2016. *Roma Culture: Problems and Challenges*. ISBN 978 3 86288 684 5. [online] [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/305298773_Roma_Culture_Problems_and_Challenges

MAŘÍKOVÁ, Hana. 2010. *Jaká je naše společnost?: otázky, které si často klademe--*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-025-4.

MASLOW, Abraham Harold. 2014. *O psychologii bytí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0618-7.

MATĚJŮ, P., J. STRAKOVÁ a J. BASL. 2006. *(Ne)rovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1400-4.

MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 2010. Sociální práce s nezaměstnanými. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. s. 267-281. ISBN 978-80-7367-818-0.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

MOUSSOVÁ Zuzana Hadj. 2009. Teoretický pohled na problematiku sociokulturně znevýhodněných žáků. In: BITTNEROVÁ, Dana. 2009. *Vzdělávací potřeby sociokulturně znevýhodněných: případ SIM - Středisek integrace menšin*. Praha: Ermat. s. 24-76. ISBN 978-80-87178-06-5.

NAKONEČNÝ, Milan. 2004. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1198-6.

NĚMEC, Zbyněk. 2020. 'Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání': O segregaci romských žáků ve vzdělávání [online]. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta.[cit. 2021-03-14]. ISBN 978-80-7603-219-4. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/344905707_%27Zvednete_ruce_kdo_pujde_do_mist_kde_neciti_uznani%27_O_segregaci_romskych_zaku_ve_vzdelavani

POLÁKOVÁ, Petra. 2019. *Jak rozvíjet pohyb, emoce a smysly: pozorné a spokojené dítě*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0760-5.

POSPÍŠIL, David a Lucie SMUTKOVÁ, ed. 2017. *Podpora člověka v jeho přirozeném prostředí: sborník vědeckých textů z mezinárodní vědecké konference XIII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 23. až 24. září 2016 = Support of Person in Community : anthology of contributions of international scientific conference the XIII. Hradec Days of Social Work, Hradec Králové 23-24 September 2016*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-121-8.

PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR. 2007. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-86708-52-2.

PUNCH, K., 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-468-7

RÖVID, Márton. 2011. "One-Size-Fits-All-Roma"? On the Normative Dilemmas of the Emerging European Roma Policy. *Romani Studies* 21(1). DOI: 10.3828/rs.2011.1. [online] [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/254961644_One-Size-Fits-All-](https://www.researchgate.net/publication/254961644_One-Size-Fits-All-Roma_On_the_Normative_Dilemmas_of_the_Emerging_European_Roma_Policy)

[Roma_On_the_Normative_Dilemmas_of_the_Emerging_European_Roma_Policy](https://www.researchgate.net/publication/254961644_One-Size-Fits-All-Roma_On_the_Normative_Dilemmas_of_the_Emerging_European_Roma_Policy)

ROY, Heather a Gabriela AGATIELLO. 2021. *Eurodiaconia's assessment of the EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation*. [online]. 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2021/01/Eurodiaconia-Assessment-of-EU-Roma-Strategic-Framework_FINAL.pdf

SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA. 2002. Koncepce romské integrace. *Sociální práce/ Sociální práca*, č. 2, s. 9-26. ISSN 1213-624. [online] [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/article/4-2002-romove-v-ceske-spolecnosti/>

SOUDKOVÁ, Miluše. 2004. *Psychologie pomáhá každodennímu životu*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-164-x.

SUCHOMELOVÁ, Věra. 2016. Spirituální potřeby seniorů v sociální péči. *Sociální práce/ Sociální práca*, č. 5, s. 92-108. ISSN 1213-6204. [cit. 2021-02-13] Dostupné z: <https://socialniprace.cz/issue/2016-05/>

Strategie romské integrace do roku 2020 In: Vláda České republiky [online]. 23. Února 2015. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/strategii-romske-integrace-na-roky-2015-az-2020-151703/>

SVOBODA, Zdeněk a Arnošt SMOLÍK. 2010. *Pedagogická, sociální a zdravotnická práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7414-328-1.

ŠOTOLA, Jaroslav. 2020. Přednáška: *Romové: etnicita a sociální nerovnosti*. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

ŠVEC, Jakub, S. JEŘÁBKOVÁ a V. TESAŘOVÁ. 2007. *Jak se bránit drogám a předcházet závislostem: kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea. ISBN 978-80-87145-26-5.

TANKOVÁ, Zuzana. 2020. Zdroje podpory sociálního začleňování: perspektiva sociálních pracovníků působících v sociálně vyloučených lokalitách na území Moravskoslezského kraje. *Sociální práce/ Sociální práce*, č. 2, s. 61-78. ISSN 1213-6204.

THOROVÁ, Kateřina. 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

TRACHTOVÁ, E., G. TREJTNAROVÁ a D.MASTILIAKOVÁ. 2013. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů. ISBN 978-80-7013-553-2.

TUČEK, Milan. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR - březen 2020 In: CVVM: Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. 29. Dubna 2020 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje?start=10>

UHEREK, Zdeněk a Eva DAVIDOVÁ . 2010. Romská rodina a současné trendy soužití. In: DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. s. 61-65. ISBN 978-80-7387-428-5

VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

VATICAN. instituting the Dicastery for promoting - Integral Human Development. vatican.va [online]. ©2016 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: http://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. 2011. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-012-9.

VOJTÍŠEK, Petr. 2015. Respekt k lidským právům při finančním zabezpečování sociálních služeb. *Sešit sociální práce*, č. 1 s. 33-43. ISBN 978-80-7421-086-0. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/1ssp.pdf/874acd32-c6f6-bdee-a6f5-4c27a86a5f08>

ZACHAROVÁ, Z., M. LEMEŠOVÁ, J. MISKOLCI, K. CABANOVÁ, Ľ. HORVÁTHOVÁ a L. SOKOLOVÁ. 2019. *Postoje, inklúzia a predsudky v slovenských školách* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. [cit. 2021-03-04]. ISBN 978-80-223-4814-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/338014896_Postoje_inkluzia_a_predsudky_v_slovenských_skolach

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ve znění pozdějších předpisů). In: Sbírnka zákonů České republiky, 2006, částka 37.

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018. In: Vláda České republiky [online]. 18. Října 2019 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2018-177049/>

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 In: Vláda České republiky [online]. 25. Listopadu 2020 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2019-185117/>

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1 Vztah k národnostním skupinám žijícím v ČR (%).....	23
Tabulka 2 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.1	32
Tabulka 3 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.2.....	33
Tabulka 4 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.3	33
Obrázek 1 Maslowova pyramida potřeb	12
Obrázek 2 Schéma vnitřní a vnější motivace.....	25

Přílohy

OTÁZKY NA ÚČASTNÍKY ROZHOVORU

1. Jak dlouho pracujete s romskými klienty a jaké je věkové rozmezí vašich klientů?
2. S jakými tématy vás klienti nejčastěji navštěvují?
 - Stává se, že k vám přijde klient, který vidí svůj hlavní problém v něčem jiném, než vy? Na čem se nakonec dohodnete, že budete pracovat? (nějaký skrytý, nevyslovený problém?)
3. Jaká je vaše zkušenost se zapojením mladých Romů (mileniálové) při řešení svých problémů?
4. Jaké strategie používají mladí Romové při řešení svých problémů?
5. Jak tyto strategie vnímají klienti a vy, jako sociální pracovníci? Jak tyto strategie fungují? Fungují strategie, které si určí klient sám?
6. Jaké jsou nejčastější problémy Romů?
 - Jaké definují problémy? Je nějaká odlišnost mezi klienty?
7. Jak vnímáte motivaci ze strany Romů při řešení svých problémů?
 - vnitřní a vnější motivace
8. Myslíte si, že se nějakým způsobem změnila kulturní hodnota Romů na základě mezigeneračního přenosu?
9. Jak kulturní hodnoty zasahují do vzájemné spolupráce?
 - společná zakázka